

De registers van huwelijksafkondigingen van Enkhuizen tijdens de Republiek*

* Zie voor de perioden 1577-1599 en 1600-1617 twee artikelen over dit onderwerp die zijn verschenen in Steevast 2011, blz. 19 e.v. en 2015, blz. 77 e.v..

Inleiding

Door vrijwillige medewerkers van het Westfries Archief (WFA) in Hoorn zijn in de laatste jaren onder meer alle registers van huwelijksafkondigingen* van Enkhuizen over de periode 1577 tot 1799 (DTB inventarisnummers 42 t/m 56) in een digitaal bestand ingevoerd. Daarmee zijn de zoekmogelijkheden van deze officiële registers van de gereformeerde kerk in Enkhuizen aanzienlijk verruimd. Voordien was het alleen mogelijk op het Westfries Archief (en het Provinciaal Rijksarchief in Haarlem) in deze registers te zoeken. Als regel was dat mogelijk in de kopieboeken van deze registers of met behulp van de microfiches. In bijzondere gevallen konden de originele handgeschreven registers worden geraadpleegd. Deze zoekmogelijkheden vereisten wel een redelijke kennis van het soms moeilijke en dikwijls erg veranderlijke schrift. Bovendien bestonden op de huwelijksafkondigingen vrijwel geen indexen (klappers) zodat het zoeken daarin dikwijls uiterst moeizaam was, zeker als men niet wist waar men ongeveer moest zoeken.

* In dit artikel aangeduid als *huwelijksafkondigingen*. Op de website Van Papier tot Digitaal als Trouwen Intekenboek CIV (periode 1577-1599) en Trouwaantekeningen voor commissarissen CIV (periode 1600-1756, 1785-1810). Dikwijls zijn de scans op deze site aanmerkelijk beter leesbaar dan de betreffende kopieboeken van het Westfries Archief (WFA).

Tegenwoordig zijn steeds meer gedigitaliseerde gegevens uit de DTB (Dooop, Trouw en Begraafboeken) online via de website van het Westfries Archief beschikbaar en is het mogelijk te zoeken op verschillende zoekingen zoals persoonsnamen, woonadressen, plaatsen, gebieden of landen van herkomst en niet te vergeten ook op combinaties daarvan, desgewenst beperkt tot bepaalde perioden. Tevens is het thans ook mogelijk de bijbehorende scans van de gevonden originele inschrijvingen te bekijken.

Uiteraard zijn de huwelijksafkondigingen onmisbaar voor het genealogisch en familie-historisch onderzoek, maar dat zal merendeels gelden voor het onderzoek naar voorvaders met een redelijk onderscheidende achternaam. Waarschijnlijk zal men echter maar zelden bij genealogisch onderzoek belanden bij een van die talloze verre, in zekere zin anonieme voorouders met voornamen en patroniemen als Pieter Jansz, Claes Hendriksz, Grietje Dircks[dr] of Trijntje Cornelis[dr].

Vele andere bronnen met vaak uitvoerige gegevens over afzonderlijke Enkhuizers zijn dikwijls diepgaander en voor historisch belangstellenden wellicht meer aansprekend, maar vooral qua gemiddelde sociale positie van de betrokkenen

minder representatief. Te denken valt aan stedelijke, rechterlijke en notariële archieven, belastingkohieren, lidmatenregisters, poorterboeken, gilderegisters, kronieken en gedrukte bronnen.

Doel van dit artikel is de waarde aan te tonen van de huwelijksafkondigingen als een belangrijke maar, zoals soms zal blijken, enigszins onderbenutte bron voor de kennis van een aantal aspecten van de geschiedenis van Enkhuizen. Om al iets op de verdere bevindingen in dit artikel vooruit te lopen, zo zouden deze registers bijvoorbeeld kunnen worden gebruikt in het kader van archeologisch bouwhistorisch onderzoek, om te achterhalen wie en soms ook welke vooraanstaanden of welke beroepscategorie (predikanten, militairen), in de opgegraven percelen gewoond kunnen hebben en mogelijk zelfs wat hun eventuele herkomst van elders is geweest.

De belangrijkste waarde van de huwelijksafkondigingen als bron voor de geschiedenis van Enkhuizen, is gelegen in het feit, dat de ingeschrevenen een redelijk getrouwe afspiegeling vormen van een groot deel van de Enkhuizer bevolking gedurende een periode van ruim twee eeuwen*. Naast de huwelijksafkondigingen zijn er nog een aantal andere registers van Enkhuizen op het gebied van huwelijk en ondertrouw (zie bijlage 10) maar deze geven aanzienlijk minder informatie over de betrokkenen ofwel betreffen uitsluitend niet-gereformeerden.

* Vgl. Erika Kuijpers, *Migrantenstad. Immigratie en sociale verhoudingen in 17^e-eeuws Amsterdam* (Hilversum 2005) blz. 85. In deze dissertatie worden de ondertrouwakten genoemd als de belangrijkste en in sociaal opzicht minst selectieve bron voor met name de kennis over de herkomst van migranten in Amsterdam. Deze goed gedocumenteerde, lezenswaardige en met veel empathie geschreven dissertatie is voor mij van veel waarde geweest.

Bij de veronderstelde waarde van de huwelijksafkondigingen voor de historische kennis van Enkhuizen past echter, zoals in het vervolg van dit artikel meermalen zal blijken, wel de nodige reserve. Wat er wel wordt vermeld zal doorgaans wel juist zijn, wat in enkele perioden waarschijnlijk soms min of meer willekeurig al of niet is opgetekend doet dikwijls afbreuk aan de waarde van deze bron.

In dit artikel worden op basis van dit bestand enkele onderwerpen uit de periode 1577-1795 behandeld zoals de plaats waar het huwelijk is voltrokken, de naamvoering van de ingeschrevenen, deels hun burgerlijke staat, soms hun functie en betrekkelijk zelden hun beroep, en de lokale toponiemen (woonadressen) in Enkhuizen. En voorts wel de meest aansprekende twee onderwerpen van dit artikel, de herkomst van een belangrijk deel van de Enkhuizer bevolking en de grotendeels onbekende en onverwachte tegenwoordigheid van een groot aantal militairen in Enkhuizen. In de laatste paragraaf wordt het buiten de stadsomwalling

van Enkhuizen gelegen, in enkele opzichten van die stad zo sterk afwijkende Westeinde behandeld.

ALGEMEEN

Elke inwoner van Enkhuizen, die een huwelijk wilde aangaan, was verplicht zich, samen met de aanstaande, al of niet daar wonende partner, te laten inschrijven bij de Commissarissen van de Huwelijkse Zaken van de gereformeerde kerk in Enkhuizen. In dit opzicht verschilt Enkhuizen van Amsterdam, waar de aanstaande echtelieden op het stadhuis in ondertrouw moesten gaan*.

* Erika Kuijpers, op. cit., blz. 86.

Dit betekent dat het aantal in de huwelijksafkondigingen ingeschreven ondertrouwd en naar geslacht, (deels) burgerlijke staat, woonadres en herkomst voldoende representatief is voor de bevolking van Enkhuizen. Uiteraard niet naar leeftijd en evenmin naar de werkelijke al of niet godsdienstige gezindheid of het behoren tot andere kerkelijke organisaties dan de gereformeerde kerk. Bovendien zal een onbekend deel van de huwbare bevolking om fysieke en psychische redenen in het geheel geen huwelijk zijn aangegaan.

De representativiteit van de huwelijksafkondigingen naar maatschappelijke positie van de ondertrouwd en zal echter niet optimaal geweest. Evenmin als in een met Enkhuizen vergelijkbare stad als Amsterdam zal door armoede of sociaal isolement een deel van de huwbare bevolking waarschijnlijk geen huwelijk hebben kunnen sluiten (vgl. Erika Kuijpers, op. cit., blz. 85 e.v.).

Soms is het mogelijk de representativiteit enigszins te toetsen aan een bepaalde bijzondere categorie. Zo is van de *zielverkopers** getracht te bepalen in hoeverre zij in de DTB van Enkhuizen worden vermeld. Enkele van de in dit artikel genoemde personen konden worden getraceerd. Genoemd worden Grietje Pieters (alias *Griet in 't Vlies*), wonend in de Bocht, ondertrouwd op 30-8-1692 met Johannes Jorisz, en Maria van Dijkhuizen, wonend in de Breedstraat, ondertrouwd op 15-1-1695 met Jan Michielsz van den Bos, en op 22-9-1703 met Pieter Elterman, afkomstig uit Dordrecht. Zij werd begraven op 30-12-1724. Van de overige in dit artikel genoemden, zoals de gezusters Everts** en hun agressieve broer Hendrick Evers, of van het beruchte duo Frederik Lappenburg*** en Catharina Mulder (*Noorse Catrij*) zijn geen herkenbare sporen gevonden.

*Zie Marc A. van Alphen *Ronselaars voor de VOC in Enkhuizen omstreeks 1700*; in Steevast 1995, blz. 28 e.v.)

** Mogelijk een van hen, Evertjen Everts werd begraven op 23-10-1727.

*** In de DTB van Enkhuizen worden tussen 1717 en 1731 wel vermeld Anna Maria Lappenburgh, haar dochter (?) Catharina Lappenburg(h/s) en haar dochter Catharina Lappenbergs.

Een andere categorie betreft de zeelieden, namens wie hun echtgenoten waren gemachtigd tot het innen bij het VOC kantoor in Enkhuizen van de geldbedragen, vermeld in de zogenaamde (overdraagbare) maandbrieven of maandcedullen. Van 19 van de 66 genoemden kon de identiteit in de huwelijksafkondigingen met redelijke zekerheid worden getraceerd. Bij de overige was dat niet het geval, mede door de meestal te weinig kenmerkende persoonsnamen. Twee bezitters van meerdere maandbrieven en transportbrieven waren de beruchte *zielverkopers* Evertje Everds (9 stuks) en Maria van Dijkhuizen (6 stuks).

* Zie Daniëlle van den Heuvel *Bij uijtlandigheid van haar man. Echtgenotes van VOC-zeelieden, aangemonsterd voor de kamer Enkhuizen (1700-1750)* (Amsterdam 2005) blz. 26, blz.105.

In de regel werd het aanstaande huwelijk afgekondigd (geproclameerd) van de kansel in een van de twee gereformeerde kerken in Enkhuizen of van de pui van het stadhuis aldaar. Nadat aan de verplichte drie wekelijkse zondagse geboden was voldaan kon, indien er geen bezwaren werden ingebracht, het huwelijk, doorgaans vijftien dagen na de inschrijving in Enkhuizen worden voltrokken. In bijzondere gevallen, bijvoorbeeld bij spoedig vertrek van de bruidegom, mocht deze termijn op last van de heren burgemeesters worden ingekort, soms zelfs tot de dag van het huwelijk zelf. Met een attestatie* (betoog) van de kerkelijke instanties in Enkhuizen kon ook in gereformeerde kerken elders worden getrouwd.

* Attestaties zijn in het algemeen bewijzen van het lidmaatschap van iemand die vertrekt naar een andere kerkelijke gemeente. Zij werden onder andere verleend om, nadat de geboden waren *gegaan*, elders te kunnen trouwen. (Roelof Vennik, *Gids voor stamboonderzoek*, (Rotterdam 2005) blz. 65, 68.

De inschrijvingen in de huwelijksafkondigingen zijn in de regel verricht door de koster van de gereformeerde kerk in Enkhuizen. De leesbaarheid is sterk uiteenlopend. Zo is het oudste register (1577-1599) goed leesbaar, de registers over de periode 1630-1648 spannen wel de kroon qua leesproblemen. Maar zelfs de registers na plm. 1720 in het moderne handschrift leveren nog de nodige raadsels op.

De huwelijksafkondigingen bevatten een aantal algemene gegevens zoals de datum van inschrijving, dikwijls de datum en de plaats van het gesloten huwelijk, de daarbij betrokken predikanten* en na 1653 ook de burgerlijke staat van de partners en soms enkele bijzondere omstandigheden. Voorts altijd de voornaam, meestal het patroniem en in toenemende mate de familie- of achternaam van de ingeschrevenen en meestal hun woonplaats of herkomst. Ouders of familieleden worden vrijwel nooit vermeld. Het beroep wordt jammer genoeg niet vaak opgetekend, de (publieke) functie soms wel, maar zeker niet consequent. Over het

lidmaatschap van gilden, het poorterschap** of over andere bijzondere functies zoals schutters is geen informatie te vinden. Alleen bij de militaire bruidegoms wordt een aantal aanvullende gegevens vermeld.

* In de gedigitaliseerde huwelijksafkondigingen zijn de namen van deze predikanten deels niet meer opgenomen. P.S. De laatste vermelding van Andreas Castricomius in de huwelijksafkondigingen is van 7 juni 1598, dus twee maanden later dan vermeld in Steevast 1998, blz. 77.

** Zie over het poorterboek van Enkhuizen in de periode 1731-1818: Steevast 1983, blz. 10 e.v.

Bij degenen die als woonachtig in Enkhuizen zijn geregistreerd wordt van het merendeel het woonadres vermeld en soms de vorige woonplaats of de herkomst. Van de niet in Enkhuizen woonachtigen wordt als regel de woonplaats elders en/of de herkomst geregistreerd. In sommige perioden wordt regelmatig vermeld, dat de partners *beijde bij maelcanderen* wonen.

Voorts worden enige aanvullende gegevens vermeld, zoals sterfgevallen voor het huwelijk, attestaties naar of van andere plaatsen, beletselen of ingebrachte bezwaren tegen het huwelijk en soms een aantal bijzondere gegevens, zoals de vermelding, dat de toestemming van de vader of de moeder voor de trouwdag moet blijken (en is gebleken).

Vermeldingen over bijzondere persoonlijke omstandigheden komen sporadisch voor. Een enkel voorbeeld: Bij Grietje Jacobs wordt aangetekend: *de bruid trouwt met haar kind op de arm* (inschrijving 10-12-1707).

Zoals in dit artikel veelvuldig zal blijken bestaat er regelmatig twijfel, of is het vrijwel zeker, dat in de onderscheiden perioden de verschillende koster niet altijd even consequent en zorgvuldig waren bij het vermelden van de verschillende gegevens. Waarschijnlijk zijn ook de instructies aangaande hun werkwijze af en toe gewijzigd. Zo worden de datum en de plaats van het huwelijk en de daarbij betrokken predikanten, de afgegeven attestaties naar elders en de burgerlijke staat van de ondertrouwdens gedurende langere perioden stelselmatig niet of nauwelijks genoemd.

Aan de huwelijksinschrijving waren kosten verbonden. Bij een enkele inschrijving staat expliciet: geen geld ontvangen en dus niet getrouwd. In enkele gevallen wordt vermeld, dat de inschrijving pro deo was of dat *geint [is] het eerste gebot en wort daer mee opgehouden*.

Regelmatig wordt aan het einde van een bepaalde periode door de koster de balans opgemaakt van de aan de overheden overhandigde penningen.

Een van de resultaten van het digitaliseren van de huwelijksafkondigingen van Enkhuizen is, dat daarmee over elk gewenst tijdvak gemakkelijk een getalsmatig

overzicht kan worden verkregen van alle paren, die voornemens zijn in het huwelijk te treden. En daarmee is het een, zij het indirecte aanwijzing voor de groei of krimp van de bevolking per periode. Dat wil niet zeggen de enige zekere indicatie. Een relatief groot aantal huwelijken kan ook duiden op een hogere welstand, waarbij men eerder in staat zal zijn een huwelijk aan te gaan, en omgekeerd, in economisch mindere tijden worden als regel relatief minder huwelijken gesloten. Ook het belang van de vele immigranten, en dan met name van de bruidegoms onder hen, om zich door een huwelijk een betere maatschappelijke positie te kunnen verwerven zal invloed hebben gehad op het aantal huwelijken. Door een huwelijk met een poortersdochter kon men het poorterschap verwerven en lid van een gilde worden.*

* Vgl. Erika Kuijpers, op cit., blz. 128. Over het poorterschap zijn in de huwelijksafkondigingen van Enkhuizen geen gegevens te vinden.

De bevolkingsgrootte en het verloop daarvan wordt behalve door de geboorte- en sterftcijfers en de omvang van de migratie vooral bepaald door de gemiddelde levensverwachting. Voor het deels met Enkhuizen vergelijkbare Amsterdam in de 17^e en 18^e eeuw wordt hiervoor 28 tot 32 jaar aangenomen, voordien denkbaar nog lager.* Dat Enkhuizen in dit opzicht veel van Amsterdam verschilde lijkt onwaarschijnlijk. Gelet op de beroepssamenstelling zal in Enkhuizen, een stad, met relatief veel zeevarenden en vooral veel vissers** de levensverwachting in de zestiende en zeventiende eeuw denkbaar lager zijn geweest dan in Amsterdam.

* Zie Leidschrift, jaargang 23, nr. 2, sept. 2008, Jan Luiten van Zanden en Tine de Moor, Mensen en economie.

** Zie R.T.H. Willemsen, *Enkhuizen tijdens de republiek. Een economisch-historisch onderzoek naar stad en samenleving van de 16^e tot de 19^e eeuw*. (Proefschrift Universiteit van Amsterdam, Hilversum 1988) blz. 42 e.v.

In tabel 1 wordt per tienjarige periode het aantal inschrijvingen* afgezet tegen het aantal huwelijken volgens Willemsen (op. cit., blz. 104, grafiek IV.3). Voor de periode 1600-1629 komen die niet goed met elkaar overeen. Naast deze gegevens worden in deze tabel de corresponderende bevolkingsaantallen volgens Willemsen (op. cit. blz. 99, grafiek IV.1) opgenomen. Deze aantallen 'sporen' beter met de aantallen inschrijvingen uit de Enkhuizer huwelijksafkondigingen dan met die volgens Willemsen.

* Voor de jaarcijfers van het aantal inschrijvingen, die een meer gedifferentieerd beeld met soms tamelijk grote schommelingen vertonen, wordt verwezen naar de tabellen in bijlage 1.

Tabel 1

Gemiddeld aantal ondertrouwinschrijvingen per (tienjaarlijkse) periode, het geschatte aantal huwelijken en het geschatte bevolkingsaantal van Enkhuizen volgens Willemsen

Periode	Gemiddeld aantal inschrijvingen per periode	Aantal huwelijken per periode volgens Willemsen	Geschat bevolkingsaantal Enkhuizen volgens Willemsen
1577-1579	160	160	11000
1580-1589	172	180	12500
1590-1599	214	210	14000
1600-1609	259	210	16500
1610-1619	219	180	19500
1620-1629	255	210	21000
1630-1639	241	240	20000
1640-1649	226	230	19000
1650-1659	234	240	18000
1660-1669	206	200	16000
1670-1679	162	160	14000
1680-1689	166	140	13000
1690-1699	156	130	12000
1700-1709	113	110	11000
1710-1719	99	100	10000
1720-1729	103	100	9000
1730-1739	91	90	8500
1740-1749	74	70	8000
1750-1759	68	70	7750
1760-1769	78	75	7650
1770-1779	69	70	7550
1780-1789	81	80	7450
1790-1795	72	70	7300

De geschatte bevolkingsaantallen tonen tot 1630 een sterk stijgende lijn. Daarna volgt een geleidelijke, enigszins variërende daling tot het einde van de onderzoeksperiode.*

* Diverse schattingen van de bevolkingsaantallen vermeld in de jaarboeken Steevast lopen nogal uiteen. Zo worden waarschijnlijk de volgende te hoge bevolkingsaantallen vermeld: 25000 tot 30000(!) (1600-1650) (Steevast 2002, blz. 11); 25000 (1630) (Steevast 2001, blz.

6); 23000 (na 1572 tot plm. 1620) (Steevast 1988, blz. 7); 22000 (1650) (Steevast 2006, blz. 55); 14000 (1700) (Steevast 2006, blz. 55); 10420 (1732) (Steevast 2006, blz. 55); 13000 (1732) (Steevast 2009, blz. 10); 10000 (1750) (Steevast 2006, blz. 8). Te lage aantallen: 18000 (1630) (Steevast 2009, blz. 10).

DATUM EN PLAATS WAAR HET HUWELIJK IS GESLOTEN

Onderdeel van de huwelijksafkondigingen was het achteraf na de inschrijving, in de marge van dit register vastleggen van de gegevens over de datum en de plaats van het huwelijk. Bij rond de 80% van de ingeschrevenen wordt vermeld welke predikant, meestal van de gereformeerde kerk in Enkhuizen, soms die van andere plaatsen, het huwelijk heeft gesloten. Gemiddeld mocht of wilde ongeveer 10% niet in die kerk trouwen, hetgeen geregistreerd is met de aantekening *stadhuis [geboden]*. Bij een doorgaans kleiner deel van de ingeschreven paren wordt vermeld, dat zij elders zijn getrouwd of een attestatie uit Enkhuizen hebben verkregen om elders te kunnen trouwen. Vooral in de eerste perioden is het van een deel van hen onbekend of zij al of niet zijn gehuwd. Ondanks de in sommige opzichten onvolledige registratie in de perioden 1577 tot juli 1606 en 1630-1639 biedt tabel 2 denkelijk een redelijk betrouwbaar algemeen beeld van de plaats van de huwelijksluiting over de gehele onderzoeksperiode.

Tabel 2

Plaats van de huwelijksluiting per periode* in procenten van het totaal aantal inschrijvingen**

*In deze en bijna alle volgende tabellen is om praktische redenen de indeling naar perioden van de afzonderlijke huwelijksafkondigingen aangehouden.

**Exclusief de paren die zijn getrouwd ten overstaan van de burgemeesters door een secretaris van Enkhuizen (zie tabel 6). De percentages na 1676 komen daarom niet uit op 100%.

Periode	Gereformeerde Kerk in Enkhuizen*	Stadhuis Enkhuizen	Huwelijk elders	Plaats huwelijk onbekend, huwelijk niet gesloten**
1577-1599***	80,4	4,8	3,8	11,0
1606-1617****	78,2	10,7	4,7	6,3
1618-1629	77,3	10,5	7,6	4,5
1630-1639	78,1	7,3	3,0	11,5
1640-1648	82,5	8,2	8,5	0,8
1649-1661	77,1	9,4	12,0	1,5
1662-1675	76,7	9,3	12,4	1,5
1676-1687	78,6	10,5	7,4	0,8

1688-1708	77,3	11,2	5,3	1,7
1709-1730	79,9	9,7	5,7	0,9
1731-1756	80,6	8,3	7,8	0,3
1757-1778	75,7	10,2	11,5	0,2
1779-1795	78,4	11,4	8,3	0,2

De totale aantallen inschrijvingen zijn:

1577-1599: 4345, 1600-1606: 1751, 1606-1617: 2542, 1618-1629: 3001, 1630-1639: 2407, 1640-1648: 2010, 1649-1661: 2948, 1662-1675: 2727, 1676-1687: 1956, 1688-1708: 2854; 1709-1730: 2225, 1731-1756: 2295, 1757-1778: 1604; 1779-1795: 1236

* Deze percentages vormen het sluitstuk van de overige percentages in deze tabel.

Gedurende enkele perioden wordt hiervan in de marge geen melding gemaakt.

** Het betreft huwelijken, die wegens voortijdig overlijden niet zijn gesloten, die (vooralsnog) niet mochten worden gesloten of waarvan simpelweg niet is geregistreerd of ze al of niet zijn gesloten.

*** De percentages over de periode 1577-1599 wijken enigszins af van die vermeld in mijn artikel in Steevast, 2015, blz. 77 e.v. Behalve enkele, bijna onvermijdelijke fouten zijn een aantal problemen betreffende de plaatsen van herkomst inmiddels opgehelderd. Tussen 1577 en 1584 wordt alleen vermeld, dat een paar is getrouwd, slechts zelden waar dat is geschied. In de periode 1577-1581 wordt bovendien bijna geen melding gemaakt van huwelijken die op het stadhuis werden gesloten. De categorie niet gehuwd, plaats huwelijk onbekend, is met 11% in die periode daarom zeker te hoog. Ook daarna is tot 1640 door de vermoedelijke onvolledige registratie van de elders gesloten huwelijken, het percentage in deze categorie te hoog.

**** Tussen 1 januari 1600 en 17 maart 1606 wordt onvolledig melding gemaakt van Enkhuizen als plaats van het huwelijk. Deze periode is daarom niet in deze tabel opgenomen (zie hierover Steevast 2011, blz. 28 e.v.).

Het aantal ondertrouwd, dat in een van de twee gereformeerde kerken van Enkhuizen* trouwde is in de gehele periode 1577-1795 met een percentage van rond de 80% tamelijk stabiel.

* In de periode 1618-1629 en soms ook daarna wordt vermeld, dat in de Westerkerk of in de Zuiderkerk is gehuwd; soms wordt dit alleen aangegeven met West of Zuid.

Betrekkelijk zelden wordt in de marge vermeld, dat het huwelijk niet mocht worden gesloten omdat er beletselen waren gerezen of bezwaren tegen het huwelijk werden ingebracht en derhalve de geboden waren opgehouden. Vermelde redenen zijn het niet gedoopt zijn, te nauwe verwantschap tussen de partners*, het nog gehuwd of verloofd zijn van een of beide partners** of onzekerheid over het nog in leven zijn van de vorige partner.*** Voorts ongeoorloofde gemeenschap, zoals Claes Jueriaensz (inschrijving 4-11-1639) heeft gehad met de volle zuster van de bruid Elsjen Hilbrant. Een enkele keer wordt zonder opgave van redenen

vermeld, dat *om seecker voorval de proclamatie van dese personen [is] opgehouden*.

* Bij Lambert Pietersz en Belitjen Lamberts zijn de geboden van het stadhuis afgekondigd omdat *sij broeders kinderen ende in de kerck niet en mochten trouwen* (inschrijving op 21-6-1630). Hilbrant Pietersz en Aeff Sijmons mochten niet trouwen *also den bruijdegom oom is van de bruijt* (inschrijving 29-11-1630).

** Bij Jan Barentsz wordt vermeld, *dese is eerst met een ander verlooft geweest die hij hier na moet trouwen* (inschrijving 23-1-1609).

*** Hendrick Jansz uit Leeuwarden en Trijntje Willems maakten het helemaal bont; de geboden waren opgehouden, omdat de bruidegom al in Hoorn was ingeschreven en de bruid moest nog bewijzen, dat haar man dood was (inschrijving 5-12-1711). Soutjen Alberts (inschrijving 9-9-1645) kon *met haar gebuieren* niet bewijzen dat haar man was overleden.

Na 1688 wordt regelmatig aangetekend, dat een *interdickt is gedaan*, meestal uitgebracht door een (stads)bode uit Enkhuizen, dat op last van bepaalde magistraten of *den Hove van Holland* het huwelijk niet mocht worden gesloten. Soms kon het huwelijk na ongegrond gebleken bezwaren alsnog worden gesloten.

Bij een klein aantal paren zijn de geboden wel van de kansel afgekondigd maar mocht wegens gerezen bezwaren toch niet in de kerk maar wel op het stadhuis worden getrouwd. Soms zijn de geboden tijdelijk gestaakt en later weer afgekondigd.

Een aparte categorie vormen de bruidsparen bij wie in de marge wordt vermeld [*op het] stadhuis [geboden]**. Zij wilden of mochten om geloofsredenen niet in de gereformeerde kerk trouwen maar waren wel verplicht zich in het register van huwelijksafkondigingen te laten inschrijven. Bij deze paren zijn de drie verplichte geboden niet van de kansel in de gereformeerde kerk maar van de pui van het stadhuis afgekondigd. Daarmee waren de partners formeel wel met elkaar verbonden, ook al was het huwelijk nog niet gesloten.**

In de registers van de op het stadhuis gesloten huwelijken (trouwinschrijvingen, zie bijlage 10) zijn vele, maar niet alle van deze huwelijken terug te vinden. Bij een groot deel van deze paren woonde een of beide partners op het Westeinde of in de Streek (zie verder par. Westeinde).

* In de periode 1577-1599 wordt soms vermeld dat op het stadhuis is getrouwd, soms dat op het stadhuis is geboden en een enkele keer, dat op het stadhuis is geboden en getrouwd.

** Vgl. Archief van de Burgerlijke Stand: doop-, trouw- en begraafboeken van Amsterdam, toegangsnummer 5001.

Een onbekend aantal ondertrouwden zal, nadat de geboden van het stadhuis waren afgekondigd, tenslotte bij andere kerkgenootschappen, al of niet in Enkhuizen, zijn getrouwd.*

* De huwelijken van deze niet in de gereformeerde kerk getrouwde paren zijn gedeeltelijk terug te vinden in de Enkhuizer trouwregisters van andere kerkgenootschappen (zie bijlage 10).

Over paren met andere geloofsovertuigingen is bijna geen informatie te vinden. Bij de inschrijving op 22 september 1596 van Jan Jacobsz uit Amsterdam en Marijtgjn Hendricks wordt in de kantlijn vermeld, dat zij *sijn bij die mijnniste getrouwt*.

Adrijaan Minne was van de Vlaamse kerk en trouwde in de gereformeerde kerk (inschrijving 6-1-1703). in de periode 1688-1708 wordt soms vermeld, dat het paar in de *Franse Kerk* is getrouwd. Beide kerken waren gelijkgesteld met de gereformeerde kerk.

Enkele duidelijke vermeldingen van Joodse ondertrouwdens zijn: Jonas Zacharias en Goutjen Andris, beiden van Enkhuizen (inschrijving 30-5-1733), Abraham Mosis Levij, van Enkhuizen en VROUTJEN Levij, van Amsterdam (inschrijving 10-10-1739), Levi Benjamin Gans, van Enkhuizen en Judicje Markus Levi, van Amsterdam (inschrijving 10-06-1747), Abraham Wolf en Anna Joseph Gans, met de vermelding *Joods* (inschrijving 12-10-1776). Benjamin de Vries, uit Purmerend en Blommetje Levie, van Enkhuizen (inschrijving 28-08-1784), Abraham Wolf en Schoontjen Joseph (inschrijving 1-11-1794). Bij hen wordt steeds vermeld [*op*] *het stadhuis [geboden]*.

Vanaf 1761 wordt, onder verwijzing naar het Placaat van de Edel Grootmogenden [de Staten van Holland] van 24 januari 1755 betreffende gemengde huwelijken tussen gereformeerden en rooms katholieken, bij een klein aantal inschrijvingen vermeld, dat de drie geboden met tussenpozen van elk zes weken moeten zijn gegaan alvorens daarna na zes weken het huwelijk in de gereformeerde kerk kon worden gesloten.

In de gehele onderzoeksperiode zijn 913 bruidegoms en 265 bruiden geregistreerd als afkomstig uit Duitsland of Scandinavië. Onder hen moeten zich vele Lutheranen hebben bevonden. Niettemin zijn bij slechts ongeveer 2% van hen de geboden afgekondigd van het stadhuis en vervolgens denkkelijk ook daar en/of in de Lutherse kerk getrouwd (zie tabel in bijlage 2). De meerderheid van hen is echter in de gereformeerde kerk in Enkhuizen of elders getrouwd.

Bij een aanzienlijk aantal ondertrouwingsinschrijvingen wordt aangegeven, dat het huwelijk elders heeft plaatsgevonden. In de eerste perioden tot augustus 1606 wordt dat simpelweg vermeld met getrouwd in of tot de genoemde plaats. Daarna, tot 1639 wordt, zij het nog zeer onregelmatig, geregistreerd, dat vanuit Enkhuizen, meestal op een bepaalde datum een attestatie is verleend om in een, doorgaans met name genoemde andere plaats of in 'het land' (Nederland) te kunnen huwen. Na 1639 wordt dit bij alle elders gesloten huwelijken standaard vermeld.

De categorie elders getrouwd toont volgens tabel 3 over de gehele onderzoeksperiode procentueel een grotere variatie dan de andere categorieën. Het percentage neemt geleidelijk toe tot ruim 12% in de periode 1662-1675, daalt daarna in de eerste helft van de achttiende eeuw en stijgt vervolgens weer vanaf de periode 1757-1778. Of deze huwelijken inderdaad in de vermelde locatie zijn voltrokken is niet zeker. Wel wordt vanaf 1662 regelmatig vermeld, dat een akte is overlegd van de predikant, de koster, het gerecht of de schoolmeester ter plaatse, waarin staat, dat aldaar het huwelijk is gesloten of, zoals soms na 1676 wel wordt geschreven, dat de *solemnisatie* van het huwelijk aldaar is geschied.

Het aantal ondertrouwd na 1640 tot 1730 dat met een attestatie uit Enkhuizen waarschijnlijk elders is getrouwd betreft merendeels huwelijken in Noord-Holland, in het bijzonder De Streek (tabel 3). Na 1730 worden steeds meer huwelijken gesloten met partners van elders uit het land. Het heeft er alle schijn van, dat Enkhuizen geleidelijk op de huwelijksmarkt haar lokale karakter deels heeft verloren.

Tabel 3

Aantallen paren met een attestatie van Enkhuizen om elders te kunnen trouwen naar (waarschijnlijke) plaats van het huwelijk

Periode*	De Streek**	Noordelijk Noord-Holland	Amsterdam***	Noord-Holland overig	Elders****	Plaats huwelijk onbekend	Totaal
1607-1617	1	0	1	11	5	0	18
1618-1629	0	0	0	0	4	1	5
1630-1639	12	0	1	11	7	2	33
1640-1648	77	22	13	16	31	12	171
1649-1661	197	38	19	27	68	8	357
1662-1675	165	78	24	27	48	13	355
1676-1687	53	35	17	11	21	7	144
1688-1708	51	38	17	15	23	8	152
1709-1730	44	27	15	10	30	1	127
1731-1756	38	22	18	11	87	2	178
1757-1778	35	40	17	18	67	7	184
1779-1795	16	25	8	7	45	1	102

* In de periode 1577-1606 zijn er geen vermeldingen van attestaties.

** De dorpen langs de Zesstedenweg tussen Enkhuizen en Hoorn en het zuidelijk daarvan gelegen gebied.

*** Willemsen, op. cit., blz. 118, vermeldt naar S.Hart, dat in de zeventiende eeuw 1010 Enkhuizers in Amsterdam huwden en in de achttiende eeuw 279. In de huwelijksafkondigingen zijn slechts ongeveer 85 en 65 paren in resp. de zeventiende eeuw en de achttiende eeuw te vinden, die met een attestatie van Enkhuizen in Amsterdam zijn getrouwd. Veel Enkhuizers zullen dan ook al eerder naar Amsterdam zijn getrokken en aldaar zijn ingeschreven en getrouwd.

**** Vooral uit Friesland en Noordwest Overijssel. Enkele attestaties zijn afgegeven naar 'het Land' (Nederland).

Wegens voortijdig overlijden na de inschrijving is een per periode sterk wisselend aantal huwelijken niet gesloten (tabel 4). Het betreft iets meer vrouwen dan mannen.

Tabel 4
Aantal sterfgevallen voor de huwelijksluiting per periode

Periode	Aantal	Periode	Aantal
1577-1599	35	1676-1687	3
1600-1617	0	1688-1708	6
1618-1629	0	1709-1730	3
1630-1639	0	1731-1756	4
1640-1648	6	1757-1778	0
1649-1661	9	1779-1795	3
1662-1675	3		

De aantallen in tabel 4 zijn niet geheel zeker; soms is het onduidelijk of een of beide partners zijn overleden. Over de oorzaak van het overlijden wordt zelden iets medegedeeld. Bij de inschrijving op 19 mei 1585 van Hendrick Hendricksz, soldaat uit Bergen (Noorwegen), wordt aangetekend: *dese is ghehangen*, bij de inschrijving van Geertjen Willems op 18 juni 1621 wordt vermeld: *niet geboden noch getrouwt overmits die bruijt in de kraem gestorven is*, en bij de inschrijving op 13-12-1624 van Volckumoer Cornelis: [] *in de kraem gestorven met het 2^e gebodt*.

Een enkele keer dorst een van de partners het huwelijk toch niet aan. Zo lezen we dat Jan Dircksz uit Utrecht in 1709 een dag na de inschrijving is weggelopen; desalniettemin zijn de geboden zonder verandering gegaan! De afloop is onbekend. Menigmaal is in het geheel niets geregistreerd over de huwelijksluiting of is slechts aangetekend: *hier niet getrouwt*.

Bij een aantal registraties wordt vermeld, dat een betoog is gegeven om, dikwijls kort na de inschrijving, te mogen trouwen op een, meestal) bij Texel of in het Vlie liggend schip, gereed om naar Oost-Indië of andere bestemmingen uit te varen. In chronologische volgorde worden genoemd* : het VOC-schip *Leeuwerden* (22-4-1645), het schip *Hollandia* (10-10-1654), het schip *Nassau* (8-5-1665), het schip *Omlandia* (23-5-1666), het schip *Gelderlant* (14-5-1673), het schip *Hof van Breda* (21-5-1675), het schip *'t Huijs te Velsen*, gaande naar Batavia (7-6-1679), het schip *Asia* (2-8-1681), het schip *West Friesland* (11-6-1689), het schip *Stadt Medenblick* (20-12-1692), het schip *'t Wapen van Enchuijsen'* (22-5-1694), het schip *van Veere* (12-6-1694), het schip *het Wapen van Uijtrecht* (19-6-1694), het schip *'t Huijs te Vlaerdinge* (3-7-1694), het schip *West Friesland* (12-6-1696), het schip *De Eenhoorn* (22-9-1696), het oorlogsschip *'t Wapen van Enchuijsen* (29-4-1702), het schip *De Haack*, liggend in Texel, op weg naar Oost-Indië (16-4-1707), het schip *Bon*, op weg naar Oost-Indië (17-12-1707), het schip *Lockhorst*, bij Texel, op weg naar Oost-Indië (25-5-1709), het schip *Raathuijs*, bij Texel, naar Indië (7-5-1710), het oorlogsschip *Huis te Neck*, bij Texel (25-9-1723),

* De spelling van de scheepsnamen is die volgens de huwelijksafkondigingen. Met dank aan Peter Swart voor enkele correcties en aanvullingen.

Tot 1662 wordt slechts een enkele keer vermeld, dat het huwelijk ten huize van een van de ingeschrevenen of diens ouders is gesloten* (tabel 5). Na 1675 wordt, te oordelen naar de achternaam, de titel of de functie, vooral bij de meer vooraanstaanden, het huwelijk steeds vaker ten overstaan van de Heren Burgemeesteren van Enkhuizen en een, of door een secretaris van die stad gesloten. Mogelijk hebben deze huwelijken deels ten huize van een van de partners of hun ouders plaatsgevonden.

*Zo wordt bij het huwelijk op 2 april 1658 van Geesjen Hendrixx vermeld, dat zij *van de Heeren Burgemeesteren in haer krankbedde [is] getrouwt*.

Tabel 5

Aantallen huwelijken gesloten ten overstaan van de burgemeesters en een of door een secretaris van Enkhuizen

Periode	Aantal huwelijken	Idem in % van het totaal aantal huwelijken
1676-1687	54	2,7
1688-1708	95	3,3
1709-1730	84	3,7
1731-1756	68	3,0
1775-1778	40	2,5
1779-1795	21	1,7

Het aantal ingeschreven paren met de vermelding, dat een attestatie van elders is afgegeven om in Enkhuizen te mogen trouwen, vormt in alle onderscheiden perioden ongeveer 1% van alle ondertrouwde paren. Een enkele attestatie is afgegeven van elders, waar het paar ook is gehuwd. Waarom die dan zijn ingeschreven in de Enkhuizer huwelijksafkondigingen is onduidelijk. Waarschijnlijk omdat men voornemens was zich in Enkhuizen te gaan vestigen.

PERSOONSNAMEN

De huwelijksafkondigingen vormen een rijke en vooral ook representatieve bron voor de kennis van de gevoerde voornamen, patroniemen en achternamen* in een Hollandse stad over een tijdperk van ruim twee eeuwen. Het betreft dan zowel namen van inwoners van Enkhuizen als namen van een groot aantal, al of niet in Enkhuizen wonenden, die afkomstig zijn uit binnen- of buitenland.

* Bij voorkeur wordt gesproken over achternamen en niet familienamen omdat onbekend is of ze al of niet blijvend in een familie werden gevoerd. Zie uitvoerig over de ingewikkelde problematiek van familienamen en patroniemen in Enkhuizen: P.J.J.Stavenuiter *Een functioneel achternamensysteem te Enkhuizen in de 16^e en 17^e eeuw* (Amsterdam 1975). Waar in dit artikel uitsluitend de huwelijksafkondigingen als bron fungeren putte Stavenuiter uit een veelvoud aan historische bronnen. Enkele van zijn conclusies en hypothesen tonen een zekere overeenkomst met de bevindingen in dit artikel.

In de loop van de onderzoeksperiode kunnen we al op het eerste oog zowel bij de bruidegoms als bij de bruiden bepaalde trends opmerken in de naamvoering. Veel voornamen en de daarvan afgeleide patroniemen zijn geleidelijk verdwenen, andere komen juist in zwang, terwijl geleidelijk ook het aantal achternamen, eveneens met vele varianten, sterk is toegenomen. Een zinvolle bestudering van deze ontwikkelingen vergt wegens de omvang van het materiaal en de vele varianten en verschillen in schrijfwijze van deze namen een gedegen voorbereiding, een opgave, die nu buiten mijn mogelijkheden ligt.

Met enkele voorbeelden wordt hier volstaan. Voornamen met de uitgang *moer* bij de bruiden, die aanvankelijk veel zijn genoemd, komen na de periode 1649-1661 al aanzienlijk minder vaak voor. Soms duiken er toch nog nieuwe op zoals Luijkemoer, Luijtjemoer (1727), Nannemoer (1737), Tademoor (1726), IJdemoer (1686)*; na 1765 komen ze niet meer voor.

* Zie ook Steevast 2011, blz. 33 en Steevast 2015, blz. 83.

Bij de bruiden zien we in de achttiende eeuw steeds meer allerlei modieuze, vaak dubbele voornamen verschijnen zoals Adriana Petronella, Agnita Elijsabet, Albertina Johanna, Aletta Maria, Alida Nisetta, Ammarensia, Anna Juliana, Anna Maria Catharina, Anna Maria Tehela Petronella, Adriana Petronella, Arnoldina, Barendina, Catarina Frederica, Catharina Florentia, Clara Maria Catharina, Constantia Assuerus, Cornelia Debora, Cornelia Petronella, Debora Amarentia, Dorethea Willemina, Elizabeth Margareta, Gesina Hendrika, Hendrietta Sophia, Henriette Johanna, Jacomina, Johanna Lucretia, Johanna Netta Catharina, Johanna Lucretia, Johanna Gerardina, Johanna Susanna, Kristina Louisa, Lucia Dorethea, Lucretia Elizabeth, Magtilda Hilgonda, Marija Theresja, Meijna Antonetta, Petronella Alida, Petronella Sijbregta, Rebekka Catharina, Regina Elizabet, Sara Odiliair, Sophia Medina, Theodora Gerarda, Theodora Petronella, Veerdu Agnis, Wilhelmina Margareta Anna, Willemina Catharina, enz.

Ook bij de bruidegoms komen sedertdien dergelijke voornamen regelmatig voor en zijn ze nauwelijks minder modieus: Andreas Julius Augustus, Arnoldus Gijsbertus, Augustinus Henrik, Christaan Johannis, Christoffel Diederik, Cornelis Francois, Francois Adriaan, Georgius Angelicus Jacobus, Gerard Guillaumes, Hans Diederik Daniel, Hermanus Wilhelmus, Hiskihus Hendrik, Jan Benjamin, Johan Anthonij, Johannes Adolphus, Johannes Francoijs, Johannis Wilhelmus Theodorus, Joseph Benjamin, Martinus Theodorus, Nicolaas Stephanus, Oene Johannis, Otto Bernardus, Thomas Theodorus, enz.

Dergelijke voornamen zijn stellig een tijdverschijnsel en misschien ook wel een teken van een relatief toenemend aantal, deels van elders afkomstige vooraanstaanden in de stad*.

Niettemin zien we ook in die latere perioden nog een overvloed aan doodgewone voornamen als Aaltje(n), Grietje(n), Jantje(n), Mari(j)tje, Trijntje(n) en Jan, Claas, Dirk, Hendrik en Pieter.

* Vgl. Steevast 2001, blz. 46, waarin wordt gesproken van 'een soort concentratie van macht en rijkdom' in de 18^e eeuw.

Het onderscheid tussen patroniemen en achternamen is bij de bruidegoms door de toevoegingen *z*, *sz* of *ss* meestal wel duidelijk. Bij de bruiden is dat soms lastiger omdat de toevoeging *dr* zelden wordt vermeld. Na plm. 1750 worden dergelijke toevoegingen bij namen van bruidegoms steeds vaker niet meer geschreven en is

het, als er wel een achternaam wordt vermeld, onduidelijk of er sprake is van een patroniem of van een tweede voornaam.

Bij de uit het buitenland afkomstige ondertrouwdens, onder wie veel militairen, wordt in het algemeen minder vaak een patroniem vermeld dan bij de in Nederland wonenden of uit dat land afkomstigen. Een en ander is echter niet getalsmatig geverifieerd.

Dat bij de meer vooraanstaanden het gebruik van achternamen gebruikelijker is dan bij de minder bevoorrechte Enkhuizers mag voor de vroege perioden van dit onderzoek worden aangenomen. In bijlage 9 is een, weliswaar niet volledige lijst opgenomen van bekende mensen en van achternamen, die tussen 1577 en 1757 min of meer frequent worden vermeld. Overigens wordt de wel gevoerde achternaam in de betreffende inschrijvingen niet altijd vermeld. Enkele voorbeelden: Jan Lauverens (inschrijving april 1579) had de achternaam van Loosen, Albert Thomasz (inschrijving 20-4-1618) de achternaam Vlugh (Steevast 2010, blz. 45), Sieuwert Freecksz en Geertjen Hendricks (inschrijving 2-11-1618) de achternamen Heinsius en Haga (Ekkart, blz. 92), Harman Outgersz (inschrijving 26-11-1621) de achternaam Bock (zie Enkhuizer Regentengeslachten). Bij de inschrijving op 8 oktober 1712 van de scheepsbouwer Cornelis Willemsz wordt diens achternaam Blaauwevlag niet genoemd. Denkelijk was die naam aanvankelijk een bijnaam die later familienaam werd (Steevast 2005, blz. 13, 14).*

* Zie voor enkele andere voorbeelden Steevast 2011, blz. 31 en Steevast 2015, blz. 85.

In de loop van de gehele onderzoeksperiode is blijkens de vermeldingen in de huwelijksafkondigingen bij de bruidegoms het voeren van een achternaam geleidelijk ingeburgerd en, gelet op de sterk stijgende percentages, is dat ook bij de minder vooraanstaanden het geval. Bij de bruiden wordt de mogelijk al wel gevoerde achternaam in alle perioden minder frequent vermeld dan bij de bruidegoms, maar het betreffende percentage stijgt sterker en het verschil tussen bruidegoms en bruiden wordt in dit opzicht steeds kleiner (tabellen 6a en 6b).

Het voeren van een achternaam is stellig een tijdsverschijnsel en deels wellicht bedoeld om zich beter te kunnen onderscheiden van de velen met eenzelfde patroniem. * Parallel met deze ontwikkeling zien we na 1750 ook een geleidelijk afnemend gebruik van patroniemen.

Opmerkelijk is dat verhoudingsgewijs de militaire bruidegoms, van wie velen uit het buitenland afkomstig waren, van meet af aan vaker een achternaam hebben opgegeven. Dit hebben zij waarschijnlijk gemeen met de burgers onder de buitenlandse bruidegoms, een veronderstelling die echter hier niet cijfermatig is onderbouwd.

* In het dagelijks leven kon men zich door bijnamen, spotnamen, enz. natuurlijk wel degelijk onderscheiden.

Tabel 6a**Aantallen bruidegoms (burgers en militairen) met een achternaam per periode**

Periode	Aantal burgers	Idem in % van totaal aantal burgers	Aantal militairen	Idem in % van totaal aantal militairen	Totaal	Idem in % van totaal aantal bruidegoms
1577-1599*	127	3	146	23	273	6
1600-1617	226	6	46	31	272	7
1618-1629	247	8	2	67	249	8
1630-1639	226	10	23	38	249	10
1640-1648	275	14	5	71	280	14
1649-1661	587	21	53	49	640	22
1662-1675	523	20	22	42	545	20
1676-1687	515	26	0	0	515	26
1688-1708	788	28	0	0	788	28
1709-1730	981	44	0	0	981	44
1731-1756	1072	47	10	91	1082	47
1757-1778	919	58	10	77	929	58
1779-1795	933	76	1	50	934	76

*In de periode 1577-1599, toen tamelijk frequent een beroepsaanduiding wordt vermeld, is het veelal onduidelijk of daarmee een achternaam of het beroep wordt bedoeld, zeker als er wel een patroniem wordt vermeld. Bij de militairen is denkkelijk de vermelde achternaam in veel gevallen eigenlijk de aanduiding voor de herkomst.

Tabel 6b**Aantallen bruiden met een achternaam per periode**

Periode	Aantal Bruiden	Idem in % van het totaal aantal bruiden
1577-1599	59	1
1600-1617	62	1
1618-1629	61	2
1630-1639	58	3

1640-1648	53	3
1649-1661	131	5
1662-1675	166	6
1676-1687	163	8
1688-1708	318	11
1709-1730	477	21
1731-1756	631	28
1757-1778	765	48
1779-1795	861	70

De vraag, waar al die nieuwe achternamen vandaan zijn gekomen is in het kader van dit artikel onmogelijk te beantwoorden. Daarom slechts enkele terloopse opmerkingen hierover. Al eerder, maar vooral vanaf de tweede helft van de 17^e eeuw verschijnen steeds meer ondertrouwdren met een achternaam, bestaande uit een geografische aanduiding en dikwijls voorafgegaan door *van*. Als er dan geen patroniem wordt vermeld, mag worden aangenomen, dat er sprake is van een allengs ingeburgerde familienaam, duidend op de oorspronkelijke herkomst van een van de voorouders. Voorbeelden: Aarhuijs, Bijlefeldt, Brandenburg, Cloppenburg, Danneberch, van Graauwdiep (van Graa-Dyb in Jutland), van Elseneur, Harwits, Heuer (oorspronkelijk Højer), van Tongerin, van Ulsijn (Ulsen) en vele andere. Als er bij namen met *van* wel een patroniem wordt vermeld is het onmogelijk te bepalen of er sprake is van een achternaam of van de herkomst. Alleen later familie-historisch onderzoek zou hierover uitsluitsel kunnen geven.

Ook anderszins duiden veel achternamen op de oorspronkelijke herkomst uit het buitenland. Om slechts enkele van de vele te noemen: Bakewel, Bleeck, Dogles, Driesdil, Furking, Grabowskij, Grien, Hamelton, Honsdon, Kastrov, Mulro(o)ij, Osborn, Palsgraaf, Pile, Saboreskij.

Voor na 1650 zien we steeds meer achternamen, die duiden op de al of niet directe herkomst uit zuidelijk van Nederland gelegen landen en gebieden, met name Frankrijk en België *: Barquier, Beaufaij, (van) Beaumon, Beljoun, Beljouw, Beson, Betist, Blankaert, Boeree, de Bois, Bokee, Bonnard, Bourgonjen, Brunel, Cabon, Castaing, Chambon, de la Chambre, Le Clerck, Coesee, Colon, Compostel, Debi, Dersjant, Dessijn, Dubos, Ducaart, Duepre, l'Epie, Favorel, Feurimont, Flammangh, La Fleur, Foielle, Fontaine, Foudrinier, Giesancoert, Godefroij, Gorgas, de Grange, Hachez, Haguis, La Haise, Hogguer, de Labare, Labuscainge, Labudette, Lagoesie, Lahaij/de la Haje, La Haise, Lami, Lamot(te), de Lanoij, de Lapre, Lareij, Larie, Larival, Lateije, Latoer/Latour/Latur, Lavijne, Lavia, Lavie, de

Lawei, Leepee, Leman, Lepeij, Leset, Lestevenon, Leuseur, Manjeviel/Manjewijl, Marchand, Maronier, Maskeriers, Mignon, Miljon, Missagras, Monsieur, Monsina, Monta(ngne, Musquetier, Naveu, Noblet, de Nons, Paisant, Persjon, Perie, Ramas, Regnaud, Robee, Rodrigo, Roufrange, Sabee, Sacausiel, Senserijve, Singalin, de la Tasse, die Torlon, Toussain(t), Vaillant, Vallee, Vallerie.

* In Steevast 2009 (blz. 8) worden een aantal van de bovengenoemde namen genoemd.

De herroeping van het Edict van Nantes in 1685 met als gevolg dat vele Hugenoten Frankrijk zijn ontvlucht, heeft hierbij zeker een rol gespeeld. Velen van hen zijn volgens de huwelijksafkondigingen niet rechtstreeks naar Enkhuizen gekomen maar via Amsterdam of andere Hollandse steden. Een en ander is echter niet verder onderzocht.

Het zal niet verbazen, dat er in een haven- en vissersplaats als Enkhuizen veel achternamen voorkomen, die duiden op activiteiten in de scheepvaart, de scheepsbouw, de visserij en aanverwante bedrijfstakken. Genoemd worden namen als Blaeuhulck*, Bloockemaecker, Boeghsriet, Bootshaeck, Botjager(s), Cleijnschol, Corvemaecker/Kurvemaker**, Keetbaas, K(C)heetman, Makreel, Panneboeter, Ronthout, Schuijtemaecker, Stompedissel, Stompevisser, Taanmeter, Taenman, Teerquast, Tonneboeijer, Waterklover.

* Steevast 2013, blz. 9

**beroep korfmaker

Als bijzondere achternamen kunnen worden genoemd: Dick in de Broek (1676), Drol (1661), Dubbelde Vos (1684), Eendebak (1793), Hakmes (1773), Koelugt (1765), Lammeling (1679), Pooijer (1690), Swabber (1735), de Vette (1793).

Een enkele keer wordt een persoonsnaam van een immigrant aangepast. Zo wordt bij de inschrijving 17-3-1646 van Adriaen Cornelisz uit Noorwegen vermeld dat hij *ander geseijt Tharrel Nielssz* heette. Soms wordt een bijnaam vermeld; Wigger Claesz wordt aangeduid als *alias Jonge Jonas* (inschrijving 21-1-1600) en Jan Pouvelsz als *die noerman* (inschrijving 23-2-1586).

LEEFTIJD EN BURGERLIJKE STAAT

Evenals in Amsterdam zal de leeftijd om te mogen trouwen bij de bruidegoms 25 jaar en bij de bruiden 20 jaar zijn geweest; deze beperkingen golden niet bij toestemming van de ouders*. Helaas wordt de leeftijd van de ondertrouwen in de huwelijksafkondigingen nooit vermeld**; slechts een enkele keer lezen we *oude wedunaer of bejaarde dochter*.

* Zie Archief van de Burgerlijke Stand: doop-, trouw- en begraafboeken van Amsterdam, Toegangsnummer 5001.

** Pieter Spierenburg, geciteerd door Danielle van den Heuvel (op. cit. blz. 34, noot 81) stelt de gemiddelde huwelijksleeftijd bij de mannen in vroegmodern West-Europa op gemiddeld 30 jaar. Gelet op het grote aantal ondertrouwde weduwnaars en weduwen is dit

gemiddelde bij de voor het eerst huwendes zeker aanzienlijk lager. Bij Willemsen (op. cit.) zijn hierover geen gegevens te vinden.

Tussen 1577 en medio november 1653 wordt de burgerlijke staat van de ondertrouwdes zelden geregistreerd, meestal met de aantekening *voor desen getrouwd*. Na november 1653 wordt dit, waarschijnlijk wel consequent aangegeven en gemakshalve geïndexeerd met de termen weduwnaars en weduwen (tabel 7). Vanaf begin 1702 wordt bovendien van bijna alle ondertrouwdes ook vermeld of zij *jongeman* of *jongedochter* waren. Het lijkt wel duidelijk, dat over de registratie van dit gegeven toen richtlijnen voor de kosteren zijn uitgevaardigd.

De percentages weduwnaars en weduwen vertonen vanaf november 1653 een licht wisselend beeld (tabel 7). Vooral bij de weduwen daalt dat aanzienlijk sterker dan bij de weduwnaars. Bij de weduwnaars is het percentage ook altijd hoger dan bij de weduwen, hetgeen duidt op een hogere sterfte onder de gehuwde vrouwen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat in het algemeen de sterfte onder de vrouwen hoger is geweest dan bij de mannen. Het is zeer waarschijnlijk, dat de sterfte onder de ongehuwde mannen hoger is geweest dan onder de ongehuwde vrouwen en dat er een vrouwenoverschot was op de huwelijksmarkt.*

*Vgl. Steevast 2006, blz. 8.

Tabel 7

Burgerlijke staat van de ondertrouwdes per periode in aantallen en procenten van het totaal aantal ingeschreven bruidegoms en bruides

Periode	Weduwnaars	In %	weduwen	In %
15 november 1653-1661	487	25,5	452	23,6
1662-1675	665	24,4	585	21,5
1676-1687	520	26,6	370	18,9
1688-1708	683	23,9	614	21,5
1709-1730	500	22,4	460	20,7
1731-1756	568	24,7	399	17,4
1757-1778	364	22,7	198	12,3
1779-1795	308	24,9	194	15,7

* De totale aantallen inschrijvingen per periode zijn: 15 november 1653 tot 1661: 1913, 1662-1675: 2727, 1676-1687: 1956; 1688-1708: 2854; 1709-1730: 2225; 1731-1756: 2295, 1757-1778: 1604; 1779-1795: 1236

PUBLIEKE FUNCTIES EN BEROEPEN

Betrekkelijk zelden wordt de (vroegere) publieke functie van de ingeschrevenen, vrijwel uitsluitend bruidegoms, genoemd (zie bijlage 3). Soms blijkt, dat dergelijke gegevens niet consequent zijn vermeld*. Voor de bijna altijd genoemde functies in de krijgsmacht wordt verwezen naar de paragraaf Krijgsmacht. Voor een overzicht van vermelde publieke functies en beroepen, zie bijlage 3.

*zie Steevast 2015, blz. 85.

De beroepen van de bruidegoms zijn helaas slechts incidenteel ingevoerd. Alleen in de periode 1577 tot 1599 wordt het beroep van de bruidegom vaker, maar zeker niet consequent vermeld. Het betreft dan merendeels ambachtelijke beroepen. Het in alle perioden meest voorkomende beroep is predikant, vaak aangeduid als *dienaer des Goddelijcken woorts*. Over de gehele periode worden 105 predikanten als bruidegom genoemd.

Beroepen in de scheepvaart* worden zelden vermeld, die in de visserij, toch lange tijd een van de belangrijkste bedrijfstakken, worden zelfs nooit genoemd.

Informatie over het lidmaatschap van gilden en over schutters ontbreekt geheel.

* Indien het beroep van de bruidegom als kapitein wordt aangeduid is dat gerekend tot de scheepvaart; bij kapiteins in de krijgsmacht worden in het register altijd de onder hen dienende militairen en/of het betreffende legeronderdeel (compagnie e.d.) vermeld.

Bij de bruiden wordt, behalve een dienstmaagd* en een weeshuismoeder, nimmer een beroep of functie genoemd.

* Auck Attis was de dienstmaagd van hopman Hans Bom, de commandant van haar bruidegom, de uit Amersfoort afkomstige soldaat Jan Cornelisz (inschrijving 1577).

WOONADRESSEN

In de huwelijksafkondigingen wordt meestal het woonadres genoemd van de in Enkhuizen woonachtige bruidegoms en bruiden.* Deze registers vormen dan ook een dikwijls lastige maar ook inspirerende en voor een aanzienlijk deel nog onbekende bron voor de kennis van de lokale toponymie van Enkhuizen.

* Alleen in de periode 1600 tot oktober 1607 wordt wel de woonplaats Enkhuizen maar niet het woonadres van de ondertrouwdens vermeld.

In deze paragraaf kan helaas niet de volledige aandacht worden besteed aan dit overstelpend omvangrijke, gevarieerde en complexe bestand van woonadressen, dikwijls met geringe maar soms ook sterk uiteenlopende spellingen*. Het betreft straten, stegen**, steigers en paden, poorten en andere vestingwerken, havens, grachten en andere wateren, sluizen en bruggen alsmede afzonderlijke panden zoals woonhuizen, bedrijfsgebouwen (o.a. molens), kerken en openbare (nuts)gebouwen. Voorts een aantal woonadressen in de buiten de vesting gelegen gebieden en al of niet binnen de muren gelegen tuinen, veldjes en dergelijke. Als

nadere precisering van de ligging worden dikwijls voorzetsels gebruikt als *beneden, bij, (tegen)over, achter, naast, neffens* of andere toevoegingen zoals *op het hoekje van*.

* De spelling van vooral de minder frequent voorkomende woonadressen is ook in de geïndexeerde, online beschikbare huwelijksafkondigingen dikwijls inconsequent. In dit artikel is de spelling volgens de Gemeentegids van Enkhuizen, in tweede instantie deels volgens H&V en overigens letterlijk. Probleem hierbij is dat de spelling in H&V gezien de opzet van dit werk niet is gestandaardiseerd en vaak diverse varianten biedt.

** De toevoegingen *-steeg, -steiger, -steigertje(n), -straat(je) of wegje(n)* worden bij hetzelfde woonadres dikwijls door elkaar gebruikt.

De naamgeving van straten en andere lokale toponiemen was niet gereguleerd en er is dan ook over de gehele periode een groot aantal, soms bijna onherkenbare varianten in de spelling, met name bij de talloze stegen en steigers. Soms heeft het er de schijn van dat ook de verschillende kosteren niet altijd goed vertrouwd waren met de toponymie van Enkhuizen of dat zij de ondertrouwen niet altijd even goed verstonden, niet verwonderlijk in een stad met zoveel migranten. Een keer vroeg de koster niet verder door en noteerde simpelweg *bij de Haven* (1622), juist nadat de uitbreiding van alle havens was voltooid!

Als naslagwerk op dit gebied is de niet genoeg te prijzen, zeer gedetailleerde publicatie *Tussen Hel en Vagevuur** onmisbaar. Het is uiterst jammer, dat de auteur indertijd niet kon beschikken over de geïndexeerde bestanden van de Enkhuizer DTB, noch over allerlei andere thans digitaal toegankelijke bestanden. Hij preludeerde hierop al in zijn voorwoord (blz. 5) met de opmerking dat de automatisering in de toekomst nog een schat aan gegevens zou kunnen opleveren. Een man met visie! Zo komen in de huwelijksafkondigingen, maar zeker ook in andere inmiddels geïndexeerde DTB** nog tal van woonadressen en varianten daarvan voor, die noch in H&V, noch in een van de jaarboeken *Steevast* van de Vereniging Oud Enkhuizen worden genoemd (zie bijlage 4). Ook namen van afzonderlijke panden zoals woonhuizen, bedrijfsgebouwen nutsgebouwen zoals scholen, zorginstellingen, enz., die regelmatig in de huwelijksafkondigingen worden genoemd, worden in H&V dikwijls niet vermeld. Omgekeerd komen in H&V veel, meestal oudere toponiemen voor, die zijn gevonden in andere historische bronnen maar in de huwelijksafkondigingen nergens worden genoemd.

* P.A.M. Zwart, *Tussen Hel en Vagevuur. Historisch-topografisch handboek van Enkhuizen* (Uitgave van de Vereniging Oud Enkhuizen) oktober 1986 (in de tekst aangeduid als H&V). Een herziene, op grond van de gedigitaliseerde DTB-registers, diverse artikelen in het Jaarboek *Steevast* en andere bronnen bijgewerkte (digitale) uitgave van dit standaardwerk zou zeer welkom zijn. Een uitdaging voor de stadshistorici!

** Onder andere in het register *Impost op begraven* komen nog een aantal niet of nauwelijks in de huwelijksafkondigingen genoemde woonadressen voor alsmede adressen met een oudere eerste datering. Deze en eventuele andere thans geïndexeerde bronnen heb ik echter vrijwel niet gebruikt. Stellig is er nog aanvullende informatie in overvloed. Voor een overzicht van alle genealogische bronnen van Enkhuizen met betrekking tot ondertrouw en huwelijk op het WFA (zie bijlage 10).

De jaren waarin een aantal woonadressen voor het eerst in de huwelijksafkondigingen worden genoemd vormen een aanvulling op c.q. verbetering van de betreffende gegevens in H&V: Apenspel (1611), de Bierhuijsen (1753), Boekbinderssteiger (1634), de Brugjes (1656), Driebanen (1607), Drie Groene Hekels (later Eikels) (1662), Drie (Vergulden) Zalmen (1685/1687), Groesse(s) Wegje (in 1660), Handvastwater (1783), Harmen in 't Hofsteiger (1635), Harpstraat (1624), Hemeltje (1725), Hoenderpad (1671), Huites Burgwal (1631), Kreupeltje (1691), Modderhok (1664), (Oude) Modderpomp (1636, 1639)*, Overhaven (1719)**, Rockin (1590), Staaleversgracht (1717)**, Stuurmanssteiger (1698), Tabakstraat (1634), Torenstraat (1608), Veermanskade (1653), Vette Knol (1658), Vierbeentjes (1737), Vrijerswegje (1656), Waaigat (1628).

* Zelfs anno 2014 hoorde ik jongeren nog spreken over deze, als ongepast geoordeelde benaming,

** Van deze woonadressen is de oudste datering afkomstig uit andere genealogische bronnen van Enkhuizen.

Dit lijstje is, evenals de meeste lijstjes van woonadressen verre van volledig. Met de nodige inspanning zou het nog fors kunnen worden uitgebreid. In dit artikel heb ik mij echter moeten beperken en wijzen op de verdere mogelijkheden, die de huwelijksafkondigingen te bieden hebben.

Soms zien we in de huwelijksafkondigingen dateringen van toponiemen, die aanmerkelijk vroeger zijn dan die volgens H&V of daarin zonder vermelding van een jaartal voorkomen. Zo wordt de Vette Knol al in 1658 genoemd (volgens H&V pas in 1761). De Stoeltjessteiger is op grond van de inschrijving in 1577 zestien jaar vroeger te dateren dan tot nu toe bekend was (Steevast 1993, blz. 24), de Meidenmarkt waarover impliciet wordt vermeld, dat die naam in 1591/1593 zelfs nog niet bestond* wordt al in 1579 genoemd, de Trans wordt al in 1717 genoemd (H&V vermeldt 1789), de Kabeljouwstraat en de Veermanskade (in H&V zonder jaartal), komen we al vanaf 1581 resp. 1653 tegen, de Koepoort wordt al in 1608 genoemd (H&V vermeldt 1672). De Aalmoesenerstraat, waarover de auteur schrijft dat men er *geen kant mee op kan*** , wordt al vanaf 1659 regelmatig genoemd.

* Zie Steevast 1999, blz. 92.

** H&V, blz. 24

Veel woonadressen veranderden in de loop van de onderzoeksperiode van naam. Zo wordt de Varkensstraat al vanaf rond 1580 meestal als Sint Janstraat aangeduid, maar zelfs nog in 1766 genoemd*, de Sint Anthoniusstraat omstreeks 1690 als het Kreupeltje. In H&V worden vele van dergelijke naamsveranderingen genoemd, die soms nog gedurende kortere of langere tijd naast elkaar bleven voortleven. Nog enkele andere voorbeelden: Katsteiger en Doelenstraat of Oude Doelen, Vierbeentjes en Vlooienburg, Vismarkt en Kaasmarkt.**

* Zelfs In 1909 wordt de naam Varkensstraat nog genoemd (Steevast 2009, blz. 148).

** De Vismarkt wordt vanaf 1577 tot 1790 vermeld, de Kaasmarkt vanaf 1680.

Het aantal varianten van de benamingen van sommige woonadressen is groot en sterk uiteenlopend, soms bijna onherkenbaar en dus moeilijk vindbaar. Enkele van de vele gevonden varianten van woonadressen, met tussen haakjes de (waarschijnlijke) naam volgens H&V zijn: Claes in 't Lieuhockssteijger, Claes Liewoutsteijger, (Leeuwenhoksteiger), (Claes) Oelebackstraet (Uilenbaksteiger), Cr[a]elsteijger (Koraalsteiger), achter Gleijtjen (de Galeij, een kroeg), Drie Groene Heekels (Drie Groene Eikels), Grottersweghjen (Groesse wegje?), Harme Dofsteijger, Harmen Dopsteiger, Harme Topsteiger, Harme Dolfsteijger (Harmen in 't Hofsteijger), Mon(c)k(k)emanssteiger, Moijtmansteiger (Moeykemenssteyger), Neel Jans Doetsteijger (Trijn Neledoessteiger), Heere tan hoff (Heeres Taanhuis), Maste Varschuer (is Mastenwerf?), Jonker Thomasstraet (is Katrijn Jonker Tonissteiger?), Oude Vaars(s)teijger (Ooievaarssteeg), Roessemelck brugge (Rosmolenbrug).

Het verloop in de frequentie waarin sommige woonadressen in de onderscheiden perioden worden vermeld kan een indicatie zijn van de veranderingen in de bevolkingsdichtheid, die zich in het stedelijke Enkhuizen als geheel en in afzonderlijke delen zullen hebben voorgedaan. Als voorbeelden worden genoemd de forse dalingen van het aantal ondertrouwden met een tweetal aanvankelijk zeer dicht bevolkte woonadressen in de oude binnenstad, de (Oude) Harkesteiger en het complex, dat wordt gevormd door de Karnemelksluis en de Waagstraat. (tabel 8). Dit complex werd ook wel aangeduid als de noordkant en de zuidkant van de *Carmelcksluys* (Steevast 2000, blz. 94).

Met de Karnemelksluis wordt niet altijd hetzelfde woonadres bedoeld. Zo maakten de Wortelmarkt (vermeld vanaf 1681) en het Verlaat (vermeld vanaf 1634) er oorspronkelijk ook deel van uit. De Waagstraat* is het andere deel van dit complex. De volgende tabel toont de geleidelijk sterk gedaalde bewonersaantallen in dit eertijds zo dicht bevolkte deel van de oude binnenstad.**

* Inclusief de Sint Pancraesstraat, tussen 1577 en 1599 zeven keer genoemd als woonadres.

** In hoeverre de vele steegjes en steigers in dit complex door de ondertrouwden als woonadres zijn opgegeven of dat men dan soms de Karnemelksluis opgaf is onbekend. Zeker is, dat in de oudere registers zowel de Karnemelksluis en de Waagstraat als die kleinere woonadressen in die omgeving zoals Kijfsteiger, Schout Hoensteiger, Galijckelsteiger, Jan Buttersteig[er] enz.) als woonadres ook worden genoemd. Een en ander zal het totaalbeeld niet sterk hebben beïnvloed.

Tabel 8

Aantal vermeldingen van de Karnemelksluis, Waagstraat en de (Oude) Harkesteiger in aantallen en procenten van het totaal aantal ondertrouwden wonend in Enkhuizen

Periode	Karnemelksluis		Waagstraat		Karnemelksluis en Waagstraat		(Oude) Harkesteiger	
	Aantal	In %	Aantal	in %	Aantal	in %	Aantal	In %
1577-1599	543	8,0	21	0,3	564	8,3	203	3,0
1607-1617*	181	4,0	35	0,8	216	4,8	51	1,1
1618-1629	218	4,0	45	0,8	263	4,9	74	1,4
1630-1639	168	3,9	34	0,8	202	4,6	79	1,8
1640-1648	120	3,2	20	0,5	140	3,7	46	1,2
1649-1661	168	3,1	41	0,7	209	3,8	86	1,6
1662-1675	162	3,2	35	0,7	197	3,9	47	0,9
1676-1687	103	2,8	41	1,1	144	3,9	28	0,8
1688-1708	121	2,2	29	0,5	150	2,8	40	0,7
1709-1730	65	1,6	45	1,1	110	2,6	8	0,2
1731-1756	68	1,6	22	0,5	90	2,1	17	0,4
1757-1778	55	1,9	22	0,7	77	2,7	3	0,1
1779-1795	44	3,6	11	0,9	55	4,5	5	0,4

De totale aantallen ondertrouwen wonend in Enkhuizen zijn:

1577-1599: 6779, 1607-1617: 4536, 1618-1629: 5387, 1630-1639: 4350, 1640-1648: 3734, 1649-1661: 5503, 1662-1675: 5067, 1676-1687: 3657, 1688-1708: 5393; 1709-1730: 4190, 1731-1756: 4302, 1757-1778: 2897, 1779-1795: 1236

* In de periode 1600-oktober 1607 zijn de woonadressen van de ondertrouwen in Enkhuizen niet vermeld.

Het lijkt een ingewikkelde en tijdrovende maar zeker uitdagende opgave om op de bovenstaande wijze de vermoedelijke bevolkingsdaling in de gehele Vissershoek* eens te onderzoeken.

* Zie voor de definitie van die buurt: H&V, blz. 22.

De daling van het aantal vermeldingen van deze twee woonadressen zal samenhangen met de, ondanks de toegenomen immigratie, verminderde bevolkingsdruk op de oudere stadsdelen van Enkhuizen. Na 1590 kwam immers een omvangrijke ruimte beschikbaar voor nieuwe huisvesting en worden adressen als de Nieuwe Stad (vanaf 1593), de Nieuwe Westerstraat (vanaf 1595) en de Tuinstraat (vanaf 1596) veelvuldig genoemd. Uit het jaar waarin deze nieuwe adressen voor het eerst worden vermeld, kan de ruimtelijke ontwikkeling van Enkhuizen in die periode redelijk worden gevolgd.*

* Voor de gegevens over de periode 1577-1617 wordt verwezen naar Steevast 2011, blz. 19 e.v. en 2015, blz. 77 e.v.

Na plm. 1640 moet de daling van het bevolkingscijfer, onder andere ten gevolge van de vermindering van het aantal immigranten een belangrijke factor in dit proces zijn geweest. Langzamerhand zullen vele stegen en steigers onbewoond zijn geraakt. Er was immers voldoende ruimte binnen de ruim bemeten vesting. Een statistische benadering op grond van de frequentie en de tijdstippen, waarin de woonadressen worden vermeld zou meer licht kunnen werpen op de bovengenoemde processen.* Niettemin komen ook in de latere registers na 1730 soms nog enkele voorheen niet vermelde stegen en steigers voor zoals de Jan Haakssteiger (voor het eerst in 1764) en het Doofpotsteegje (voor het eerst in 1771). In dit proces zal ook de geleidelijke verandering in de gemiddelde sociale status van de bevolking een rol hebben gespeeld. Vooral in de achttiende eeuw is het aandeel van de meer welgestelden in de bevolking waarschijnlijk sterker toegenomen dan dat van de lagere sociale klassen (zie paragraaf namen/functies).
* In H&V, blz. 23 wordt ook gewezen op processen als de stadsuitleg en het vervallen van wijken en straten.

Een groot aantal in de oudere registers voorkomende woonadressen* wordt in de huwelijksafkondigingen na 1675 en vooral na 1750 niet of nauwelijks meer vermeld.

Genoemd worden: Aaf Reinderssteigertje, Annemoerssteiger, Beijertsteegje, Blauhulkstraat, Blauwe Bi(j)steiger, Blauwe Kruissteiger, Blauwe Molensteiger, Bolle Backerssteijger, Brasserssteiger, Claeijnluijtssteijger, C(K)omen Folker(t)(s)steiger, Eenhoorensteijger, Freeck Noussteijger, Galicke Liefkenssteiger, Goereesteiger, Gosse Janssteiger, Hangesteiger, Harme Janssteijger, Hopmanssteiger, Jan Butterssteiger, Jan Hofsteijger, Jan Jobssteiger (Jan Joppenstraet), Jan Lubbssteijger, Janmoerssteiger/Jan Moerslotsteiger, Jan Otsesteiger, Jan Sloetssteiger, Kalfs(s)teijger, Kleijnluijdsteijger, Kijfsteiger, Lazaruspad, Maarten Brouwerssteiger, Melcksteijger, Meester Pieterssteiger, Neledoessteiger, Pannekoeksteiger, Pinckstij[g]er, Reizende Mansteiger, Rockin, Rooleeuwsteiger, Schout Hoensteiger, Schout Janssteiger, Schoutssteijger, Sijmon Olfertssteiger, Slechtsteiger, Soutsteijger, Stersteijger/Starsteijger, This Kadtsteiger (is Katsteiger?), Tjarck Smidtssteijger, Trompetsteiger/-straat, Turcksteeg, Wansteijger, Witte Ovensteiger, Zoute Eilandsteiger.

* De variantspellingingen zijn doorgaans niet vermeld.

Het betreft hier vaak oudere, dikwijls van al of niet historische of legendarische personen afgeleide aanduidingen, die langzamerhand in de vergetelheid zullen zijn geraakt en mogelijk zijn vervangen door andere benamingen. Deels gaat het denklijk om kleine, niet meer bewoonde stegen of steigers. Ook in de vroege perioden worden trouwens vele van deze oudere woonadressen maar zelden genoemd, andere echter nog veelvuldig gedurende lange tijd. Zelfs is er nog een

aantal latere woonadressen, dat maar een enkele keer wordt genoemd: Doofpotsteeg (1771), Jan Haakssteiger (1764), Schuijts Steiger (1732), Roseveldsteiger (1739).

De ligging van enkele woonadressen wordt soms gespecificeerd door een nabij gelegen adres, zodat deze met redelijke zekerheid kan worden gesitueerd. Voorbeelden: op Drick Claes tuijn op het Lutkeveld, Aaf Moeijkemanssteiger bij de Vissersdijk, 't Buurtje bij de Kleine Kerk, Nieuwe Dijk bij de Rosmolen, Karnemelksluis in de Brunvissteijger, Bierkade aan de Hoekstraat, bij de Rosmolenbrug *nae* Jan Jopszsteiger, Starsteij[g]er op de Karnemelksluis, Kromhout over het Venedie, Sint Jacobsburgwal achter Steenwijk, Zuiderhavendijk in de Hanekraaisteeg, Karnemelksluis off Schout Hoenssteijger, 't Zand bij 't Witte Hart, aan de Noorderdijk in de Tent.

Een enkele keer wordt een woonadres van één ingeschrevene aangeduid met twee namen: Romeinstraat of Blauwe Bijlsteiger, Breedstraat en Bergervisserstraat. Waarschijnlijk betreft het dan hoekhuizen.

Enkele met persoonlijke verbijzonderingen gepreciseerde woonadressen zijn: *met Huijge Cornelisz; Nieuwstraat bij konig[] koussebreijder; achter Willem van de Vlugh op de Boerenvaart; achter Lange Willems.*

Soms heeft het er alle schijn van, dat het woonadres is geregistreerd in het plaatselijke dialect: *in die Moijnt* (de Munt) (1636), *op het Bolwark, in de Karck* (1718), waarmee denkelijk de Zuiderkerk wordt bedoeld.

De buiten de vesting gelegen woonkern Noordbijdijcke (en vele varianten)* wordt na 1675 niet meer genoemd en sedertdien vermeld als Oosterdijk. De huidige Oosterdijk** wordt echter aangeduid als de buiten de Noorderpoort gelegen Noorderdijk.

* Zie hierover verder Steevast 2011, p.19 e.v. en 2015, blz. 77 e.v.

** Het toponiem *de Tent* ter plaatse van het huidige Oosterdijk wordt bij een inschrijving uit 1756 vermeld (zie Steevast 1997, blz. 14, kaart 6, Steevast 1988, blz. 52).

De vraag waar, te oordelen naar hun functies en achternamen en later ook naar hun voornamen, doorgaans de meer vooraanstaanden woonden laat zich gemakkelijker stellen dan beantwoorden. De indruk is dat hun woonadres relatief vaak de Wierdijk, de Nieuwe Haven, de Dijk, de Paktuinen of Paktuinstraat, deels de Breedstraat en later ook de (Oude) Westerstraat was.

Al met al mag worden gesteld, dat de huwelijksafkondigingen een waardevolle, helaas enigszins onderbenutte bron zijn voor de kennis van de lokale toponymie en indirect voor de ontwikkeling van de woonsituatie in Enkhuizen, kortom een inspirerende bron die uitnodigt tot verder onderzoek.

HERKOMST*

Zie voor deze paragraaf: Erika Kuijpers, op. cit., passim.

In hoeverre de huwelijksafkondigingen een betrouwbare bron zijn voor de herkomst van de ingeschrevenen en daarmee indirect voor de aard, de omvang en het verloop van de migratie naar Enkhuizen, zal vooral afhankelijk zijn van de vraag of de registratie van de betreffende gegevens door de verschillende kosteren zorgvuldig en consequent is uitgevoerd. Informeerden zij al of niet uitdrukkelijk naar de herkomst of vorige woonplaats* Naar mijn indruk was dit, te oordelen naar het soms uiterst grillige verloop van de aantallen migranten, niet in alle perioden het geval. Bovendien, en daarop wees Erika Kuijpers (op. cit. blz. 38), is het onzeker of de migranten, bijvoorbeeld die uit Nord-Friesland, maar dat zal ook gelden voor migranten uit andere herkomstgebieden, wel consequent zijn vertegenwoordigd in de huwelijksregisters.

* Het mogelijke onderscheid tussen de herkomst en de woonplaats elders is alleen duidelijk wanneer wordt vermeld *van* c.q. [*wonend*] *tot*. Een enkele keer wordt vermeld dat men van elders afkomstig en ook elders woonachtig is.

Over de vraag, tot hoe lang geleden de herkomst van elders door een ondertrouwe nog wordt opgegeven, bestaat geen zekerheid. Dat kan een kwestie van maanden en wellicht zelfs van jaren zijn, vooral als er ook een woonadres in Enkhuizen wordt genoemd*. Wordt er geen woonadres aldaar vermeld, dan is het waarschijnlijk, dat hij of zij betrekkelijk kort voor of tijdens de huwelijksinschrijving nog elders verbleef.

* Alleen in de periode januari 1649 tot juli 1651 wordt ook bij de in Enkhuizen woonachtigen consequent vermeld of zij al of niet *van Enkhuizen* zijn.

Verwarrend is, dat bij aanduidingen met *van*, direct gevolgd door een geografische naam, vaak niet kan worden bepaald of daarmee een achternaam of een aanduiding voor de herkomst wordt bedoeld (zie paragraaf persoonsnamen). Dit is vooral het geval bij de latere registers waarin het aantal achternamen met *van* sterk toeneemt.

De plaats van herkomst of de woonplaats buiten Enkhuizen wordt als regel aangegeven met *uit ...*, *van ...*, *tot ...*, soms *wonende* Aangenomen moet worden, dat als antwoord op de vraag, waar men vandaan komt, doorgaans de laatste woonplaats van waaruit men naar Enkhuizen is getrokken is genoteerd. De gegevens over de herkomst van de ondertrouwen zijn dikwijls onduidelijk en soms erg algemeen, bijvoorbeeld *'t Oosten, Oostland** of *Hoog-Duitsland*.

* Op grond van enkele toevoegingen in het ondertrouwregister zoals *Oostland bij Husum* of *bij Tønder* zou dit gebied kunnen worden begrepen als het kustgebied van Holstein en zuid-westelijk Jutland. Uit het Systeem Simon Hart valt af te leiden, dat (o.a.) Schleswig Holstein ermee wordt bedoeld. Ten Zuidwesten van Oldenburg ligt het gehucht Ostland.

De identificatie van de vermelde landstreken en plaatsen van herkomst was in veel gevallen moeilijk, dubieus of onmogelijk. Ook met het uitgebreide systeem Simon Hart van het Stadsarchief Amsterdam was de juiste locatie van de dikwijls slordig geschreven, verhaspelde en op het gehoor opgetekende herkomstplaatsen, vaak niet of niet met zekerheid te bepalen. In bijlage 7 wordt een groot aantal niet of niet met zekerheid geïdentificeerde gevallen vermeld*. Bovendien zijn dikwijls meerdere oplossingen mogelijk, zoals bij de (bijna) homoniemen Bergen, Broek, Frederickstadt (Noorwegen) of Friedrichstadt (N.W.Duitsland), Hasselt, Marken, Nes, Noordhorn/Nordhorn, Sloten, Soest, Veldhuizen, Venhuizen (Noord-Holland), Veenhuizen (Noord-Holland of Drente), Winkel, Zurich (Friesland) of Zürich (Zwitserland) en nog vele andere plaatsen en streken van herkomst. In een heel enkel geval is bij de tabellen over de herkomst in dit artikel gekozen voor de, gezien het algemene beeld, meest waarschijnlijke mogelijkheid; bij Noorden voor Norden in Noordwest Duitsland (niet Noorden bij Nieuwkoop), bij Sleseijen of Sleesen voor Sleeswijk (niet Silezië). Bij landstreken in de grensgebieden met België of Duitsland was het bepalen van de juiste landsnaam niet mogelijk.

* In de herkomsttabellen wordt dit aangegeven met 'herkomst onduidelijk'.

In sommige gevallen kon op grond van de op het gehoor genoteerde vermelding van de herkomst, denkelijk meestal door de betrokkenen gedaan in het regionale dialect*, een verantwoorde keuze worden gemaakt. Zo is met de vermelding *Hoesen/m* stellig het Noordduitse Husum bedoeld, met *Luijckstadt* niet Luik maar Glückstadt, met *Rijp(p)en* niet De Rijp maar Ribe, met *He[e]rewal* (gelet op het Fries) Eernewoude, met Schimmelcoogh Schiermonnikoog. Enige lokale kennis van het belangrijke herkomstgebied Noordwest Duitsland kwam soms goed van pas, zoals bij het Noordfrieese waddeneiland Föhr, dat wordt vermeld als *Vur*, *Vuer*, *Veur*, *Vueruer*, *Vuier*, *Voor* of *Voer* en bij Sylt, vermeld als *Selt*.

* Mientjen Heindrickx zegt op 18-11-1639, dat zij van *Gruijnigien* afkomstig is!

Al met al moet worden gesteld, dat de juiste landstreek of plaats van herkomst lang niet altijd met zekerheid kan worden bepaald.* Gezien de grote aantallen, waarin dat wel het geval is, zal het totaalbeeld niet al te sterk vertekend zijn. Vele van deze, mede door de vreemde spellingen en het soms moeilijke of onduidelijke schrift niet te identificeren herkomstplaatsen en streken liggen, te oordelen naar het woordbeeld in Duitsland of in Scandinavië. Lastig is vaak de identificatie van geografische namen uit de Britse eilanden.

*zie bijlage 7 voor een aantal niet-geïdentificeerde herkomstaanduidingen met de datum van de inschrijving. Oplossingen zijn welkom!

Niettemin, met het onderzoek naar de gegevens over de herkomst van de ingeschrevenen lijkt al met al toch een aanvaardbaar indirect beeld te kunnen worden verkregen van de aard, de omvang en het verloop van de migratie naar Enkhuizen over een lange periode. En daarmee kan de mening van Willemsen (op. cit. blz. 96, blz. 118) worden gelogenstraft, dat er geen bronnen zouden zijn, die

inzicht geven in de migratie naar Enkhuizen. Dat hij zich de, zij het beperkte waarde van deze bron hiervoor niet heeft kunnen realiseren zal mede het gevolg zijn van het indertijd ontbreken van een stelselmatige ontsluiting van de huwelijksafkondigingen.

De tabellen 9a en 9b geven een globaal overzicht naar herkomst of woonplaats buiten Enkhuizen* van de ondertrouwde bruidegoms en bruiden per periode. De gedetailleerde tabellen (zie bijlage 5) tonen de aantallen migranten, gespecificeerd naar een aantal Nederlandse landsdelen en Amsterdam, naar de Duitse landsdelen alsmede naar de overige landen en delen van Europa.

*Indien zowel de woonplaats als de herkomst buiten Enkhuizen is, is alleen de plaats van herkomst in de tabellen opgenomen.

Tabel 9a

Bruidegoms naar herkomst of woonplaats buiten Enkhuizen per periode in aantallen en in procenten van het totaal aantal ondertrouwde bruidegoms

Periode	Nederlan d	Buiten- land	Onduidelij k **	Sub- totaa l	in %	Herkoms tniet vermeld	Totaa l	In %
1577-1599	752	169	58	979	23	525	1504	35
1600-1606 *	347	223	27	597	34	11	608	35
1607-1617 *	253	22	7	282	11	18	300	12
1618-1629	284	20	6	310	10	8	318	11
1630-1639	250	106	38	394	16	50	444	18
1640-1648	245	250	28	523	26	0	523	26
1649-1661	300	183	33	516	18	19	535	18
1662-1675	183	4	4	191	7	8	199	7
1676-1687	161	4	0	165	8	0	165	8
1688-1708	273	84	6	363	13	0	363	13
1709-1730	304	89	4	397	18	5	402	18

1731-1756	164	1	1	166	7	2	167	7
1757-1778	156	2	4	162	10	4	166	10
1779-1795	138	3	2	143	10	1	144	10

Tabel 9b

Aantal bruiden naar herkomst of woonplaats buiten Enkhuizen per periode in aantallen en in procenten van het totaal aantal ondertrouwde bruiden

Periode	Nederlan d	Buiten- land	Onduidelij k**	Sub- totaal	In %	Herkoms tniet vermeld	Totaa l	In %
1577-1599	647	34	17	698	16	130	828	19
1600-1606 *	276	102	11	389	22	15	404	23
1607-1617 *	249	7	3	259	10	11	270	11
1618-1629	304	11	2	317	11	6	323	11
1630-1639	203	20	12	235	10	13	248	10
1640-1648	154	73	15	242	12	1	243	12
1649-1661	231	61	10	302	10	5	307	10
1662-1675	191	1	3	195	7	4	199	7
1676-1687	93	0	3	96	5	0	96	5
1688-1708	182	8	0	190	7	1	191	7
1709-1730	171	10	0	181	8	2	183	8
1731-1756	135	2	1	138	6	0	138	6
1757-1778	140	2	3	145	9	4	149	9
1779-1795	101	0	2	103	8	0	103	8

De totale aantallen paren zijn:

1577-1599: 4345, 1600-1606: 1751, 1607-1617: 2542, 1618-1629: 3001, 1630-1639: 2407, 1640-1648: 2010, 1649-1661: 2948, 1662-1675: 2727, 1676-1687: 1956, 1688-1708: 2854; 1709-1730: 2225, 1731-1756: 2295, 1757-1778: 1604, 1779-1795: 1236.

* De exacte perioden zijn: 1600 tot september 1606, oktober 1606-1617.

** Het betreft (deels) onleesbare en niet (met zekerheid) te identificeren of te rubriceren plaatsen van herkomst, waarschijnlijk vooral uit het buitenland.

In de periode 1577-1599 is van 12% van de bruidegoms en 3% van de bruiden geen enkele aanduiding genoteerd betreffende de woonplaats of de herkomst. In de perioden daarna is dat slechts bij maximaal 2% resp. 1% het geval. Met de nodige reserve mag worden aangenomen, dat zij niet in Enkhuizen woonden en afkomstig zijn van elders.

De tabel 10 is een procentuele samenvoeging van de afzonderlijke tabellen 9a en 9b betreffende de herkomst uit Nederland of het buitenland van bruidegoms en bruiden. In deze tabellen zijn de categorieën herkomst onduidelijk en herkomst onbekend echter weggelaten zodat ze een beeld gegeven van de herkomst, zoals dat overeenkomt met de feitelijk geregistreerde en geïdentificeerde herkomst van de ondertrouwen.

Tabel 10

Bruidegoms en bruiden naar herkomst of woonplaats buiten Enkhuizen in procenten van het totaal aantal bruidegoms en bruiden

Periode	Bruidegoms		Bruiden	
	Nederlan d	Buitenland	Nederlan d	Buitenland
1577-1599	17	4	15	1
1600-1606*	20	13	16	6
1607-1617*	10	1	10	0
1618-1629	11	1	10	0
1630-1639	10	4	8	1
1640-1648	12	12	8	4
1649-1661	10	6	8	2
1662-1675	7	0	7	0
1676-1687	8	4	5	0
1688-1708	10	3	6	0
1709-1730	14	4	8	0
1731-1756	7	0	6	0
1757-1778	10	0	9	0
1779-1795	10	0	8	0

De totale aantallen bruidegoms en bruiden zijn:

1577-1599: 4345, 1600-1606: 1751, 1607-1617: 2542, 1618-1629: 3001, 1630-1639: 2407,

1640-1648: 2010, 1649-1661: 2948, 1662-1675: 2727, 1676-1687: 1956, 1688-1708: 2854; 1709-1730: 2225, 1731-1756: 2295, 1757-1778: 1604, 1779-1795: 1236

* 1600-september 1606, oktober 1606-1617.

Uit deze tabellen blijkt dat in de gehele onderzoeksperiode de herkomst uit Nederland bij de bruidegoms slechts weinig hoger is dan bij de bruiden. De grote verschillen zijn vooral gelegen in de herkomst uit het buitenland, die bij de bruidegoms tot plm. 1731 aanzienlijk hoger is dan bij de bruiden. Daarna worden de verschillen in herkomst tussen bruidegoms en bruiden minimaal.

In de periode 1577-1599 wordt van 23% van de bruidegoms en van 16% van de bruiden vermeld, dat hun (deels onduidelijke) woonplaats of herkomst is gelegen buiten Enkhuizen. Als het percentage bruidegoms, 12%, vooral van militairen, van wie noch de woonplaats noch de herkomst wordt vermeld, maar van wie mag worden aangenomen, dat ze merendeels van elders afkomstig zijn, ook tot die categorie wordt gerekend, zijn die percentages in die periode zelfs resp. 35%* en 19%. Bij de bruiden wordt slechts van 3% van het totaal aantal bruiden geen woonplaats of herkomst vermeld.

* Ook al is dit percentage voor Enkhuizen alleen in deze periode zo hoog, het verschilt aanzienlijk met het gegeven voor het in deze tijd nog redelijk vergelijkbare Amsterdam, waar in de gehele zeventiende eeuw twee-derde van de bruidegoms niet aldaar zou zijn geboren (Ad Knotter en Jan Luiten van Zanden, geciteerd door Piet Boon, Steevast 2009, p. 94). De nadruk moet hierbij wel worden gelegd op *geboren*; over de geboorteplaats van de ondertrouwen in Enkhuizen is uit de huwelijksafkondigingen niets bekend.

Het zelfde beeld is ook te zien in de volgende periode tot en met september 1606. De percentages van elders afkomstigen zijn bij de bruidegoms met 23% (en inclusief 'onbekend' zelfs 35%), bij de bruiden 16% (en inclusief 'onbekend' 19%) bijna spectaculair hoog.

In de periode vanaf oktober 1606 tot 1617 daalt dit percentage echter abrupt, bijna van de ene dag op de andere, tot resp. 11% en 10%, een sterke daling die zich vooral voordoet bij de uit het buitenland afkomstigen, en dan vooral bij de bruidegoms. Dat de instroom van elders, en vooral die uit het buitenland toen zo drastisch zou zijn teruggelopen is eigenlijk onbegrijpelijk en indirect ook in tegenspraak met de bevolkingscijfers over die periode, die juist in die periode een forse bevolkingsgroei vertonen. Anderszins blijkt echter, dat juist in deze periode de registratie van het woonadres in Enkhuizen zeer volledig is geweest. De enig mogelijke verklaring lijkt dan ook, dat de registratie van de eventuele herkomst van de al in Enkhuizen wonenden in die periode onvolledig is geweest. Minder waarschijnlijk lijkt het, dat de immigratie vooral van bruidegoms uit het buitenland na september 1606 inderdaad zo sterk zou zijn gedaald.

Het beeld van lage percentages ondertrouwen afkomstig van buiten Enkhuizen na oktober 1606 zet zich tot ongeveer 1637 voort. Rond 1637 stijgen de percentages ondertrouwen van elders, met name die uit het buitenland, weer aanmerkelijk. In de periode 1649-1661 als geheel blijft het percentage migranten, vooral die uit het buitenland aanvankelijk op het niveau van de voorgaande periode. Rond 1655 zien we echter een plotselinge en enorme daling van het percentage ondertrouwen zowel uit het buitenland als, in mindere mate, uit het binnenland. Zou de migratie uit het buitenland toen vrijwel tot stilstand zijn gekomen? Uit Nederland is die dan nog voornamelijk beperkt tot Amsterdam, de Streek en het overige West Friesland. In de periode 1662-1675 sluiten zelfs meer paren een huwelijk elders (zie tabel 2) en kan er sprake zijn van een, zij het tijdelijk en klein vertrekoverschot.

Na 1662 blijft de immigratie uit het buitenland op een permanent laag niveau en zijn er betrekkelijk lichte schommelingen in de immigratie uit Nederland. In de periode 1688-1708 zien we na 1697 weer een duidelijke toename van het aantal bruidegoms uit het buitenland, een opleving, die zich voortzet in de periode 1709-1730. Daarna daalt de immigratie, ook van de bruidegoms, met name uit het buitenland vrijwel tot nul. Na 1731 blijkt dat het aantal ondertrouwen dat uit Enkhuizen wegtrekt (zie tabel 2) hoger is dan het aantal immigranten.

De geografische spreiding naar herkomst uit Nederland (zie bijlage 5) vertoont gedurende de periode 1577 tot 1654 zowel bij bruidegoms als bruiden ongeveer eenzelfde beeld. Het grootste deel is afkomstig uit Noordelijk Noord-Holland, met name uit West Friesland, gevolgd door Amsterdam, Friesland en Noordwest Overijssel. Een opvallend groot aantal ondertrouwen in die periode is afkomstig uit Deventer: 42 bruidegoms en 47 bruiden.

Het beeld van de spreiding naar herkomst uit het buitenland van de ondertrouwen is over dezelfde periode zowel bij de bruidegoms als de bruiden tamelijk stabiel. Veruit het talrijkst zijn zowel bij de bruidegoms als de bruiden de migranten uit Noordwest Duitsland, op grote afstand gevolgd door het overige Duitsland, Scandinavië, Engeland en Schotland. In de periode 1640-1648 is een relatief groot aantal migranten afkomstig uit Duitsland, hetgeen zeker verband houdt met de desastreuze gevolgen van de Dertigjarige oorlog en met de watersnoodrampen, vooral die van 1634 in het kustgebied van Holstein en op de Noord-Friese wadden eilanden (Steevast 2009, blz. 96) (zie tabel 14).

Opmerkelijk gering is het aantal migranten uit België. In tegenstelling tot Amsterdam wordt bijvoorbeeld Antwerpen als plaats van herkomst in Enkhuizen maar weinig genoemd; tussen 1577 en 1584 drie keer, na de val van Antwerpen (1585) tot 1600 zeventien keer.

Uit alle in deze paragraaf getoonde tabellen mogen we vaststellen, dat de migratie naar Enkhuizen van grote betekenis moet zijn geweest, zij het dat het beeld soms bijzonder grillig en vrijwel onverklaarbaar is en niet goed strookt met de door Willemsen getoonde statistiek van de bevolkingsgroei.

Al met al is de conclusie, dat de huwelijksafkondigingen in sommige perioden niet de gehoopte waarde hebben als bron voor een betere kennis van de migratiestromen naar Enkhuizen. Wel zullen ze indicatief en betrouwbaar zijn voor wat betreft de verdeling naar de plaatsen en gebieden van herkomst uit Nederland of het buitenland en voor de verdeling naar geslacht van de ondertrouwen. Die laatste twee gegevens zullen immers moeilijk door de eventuele willekeur bij de registratie zijn beïnvloed. Voor het eventuele verband tussen deze fluctuaties in de migratie naar Enkhuizen en de sociaaleconomische ontwikkelingen op het gebied van de visserij, scheepvaart en handel van Enkhuizen wordt verwezen naar Willemsen, op cit., de hoofdstukken II en III.

Het proces van vestiging van immigranten in Enkhuizen zou tot op zekere hoogte moeten kunnen worden afgeleid uit het gegeven, of zij daar als al of niet woonachtigen worden vermeld (tabellen 11a en 11b). De meerderheid van de immigranten had op het moment van de ondertrouw geen woonadres in Enkhuizen. In dit opzicht zijn er geen grote verschillen tussen bruidegoms en bruiden. Het beeld is echter uiterst grillig en de abrupte grote verschillen tussen de perioden zijn onverklaarbaar. Zoals vaker in dit artikel is gebleken moet ook in dit opzicht de registratie van de gegevens bijna zeker inconsequent zijn geweest. Ook de omgekeerde vraag, in hoeverre bij de reeds in Enkhuizen wonenden de eventuele herkomst, ook al is dat geruime tijd geleden, nog consequent is geregistreerd, is niet te beantwoorden.

Tabel 11a

Van buiten Enkhuizen afkomstige bruidegoms (burgers en militairen) naar woonplaats al of niet Enkhuizen in aantallen en procenten van het totaal aantal immigranten onder de bruidegoms*

Periode	Wonend in Enkhuizen		Idem in %	Niet wonend in Enkhuizen		Idem in %	Totaal van elders (is 100%)
	Burgers	Militairen		Burgers	Militairen		
1577-1599	226	14	25	509	230	75	979
1600-1606**	7	0	1	563	27	99	597
1607-1617**	15	4	7	257	6	93	282
1618-1629	15	0	6	290	1	93	310

1630-1639	165	15	46	203	11	54	394
1640-1648	367	4	71	149	3	29	523
1649-1661	294	17	60	193	12	40	516
1662-1675	7	0	4	177	7	96	191
1676-1687	6	0	4	159	0	96	165
1688-1708	191	0	53	173	0	47	363
1709-1730	251	0	63	146	0	37	397
1731-1756	1	0	0	154	11	100	166
1757-1778	2	0	1	153	3	99	162
1779-1795	1	0	1	142	0	99	143

Tabel 11b

Van buiten Enkhuizen afkomstige bruiden naar woonplaats al of niet Enkhuizen in aantallen en procenten van het totaal aantal immigranten onder de bruiden*

Periode	Wonend in Enkhuizen	In %	Niet wonend in Enkhuizen	In %	Totaal van elders (is 100%)
1577-1599	181	26	517	74	698
1600-1606**	0	0	389	100	389
1607-1617**	3	1	256	99	259
1618-1629	7	2	310	98	317
1630-1639	48	20	187	80	235
1640-1648	110	45	132	55	242
1649-1661	138	46	164	54	302
1662-1675	4	2	191	98	195
1676-1687	0	0	96	100	96
1688-1708	49	26	141	74	190
1709-1730	74	41	107	59	181
1731-1756	0	0	138	100	138
1757-1778	2	1	143	99	145
1779-1795	0	0	103	100	103

* De categorie ondertrouwen, van wie geen plaats van herkomst of woonplaats wordt vermeld (voornamelijk in de periode 1577-1599) is in verband met de onzekerheid hieromtrent niet in deze tabellen opgenomen. Van een klein aantal ingeschrevenen is zowel de herkomst als de woonplaats buiten Enkhuizen. In de tabel zijn zij opgenomen naar de herkomst.

** De periode 1600-1617 is verdeeld in twee perioden: 1600-september 1606 en oktober 1606-1617.

De herkomst of woonplaats van de partners van de van elders afkomstige ondertrouwen (tabel 12) zal voor laatstgenoemden mede bepalend zijn geweest voor de mogelijkheid om in de Enkhuizer gemeenschap te worden opgenomen en daarin hun weg te kunnen vinden.

Tabel 12

Ondertrouwen afkomstig van elders naar herkomst of woonplaats van hun partners in aantallen en in procenten van het totaal aantal ondertrouwen afkomstig van elders*

* In deze tabel zijn niet opgenomen de aantallen bruidegoms en bruiden van wie de woonplaats of de herkomst onbekend is.

Periode	Bruidegom en bruid afkomstig van elders**		Bruidegom afkomstig van elders, bruid wonend in Enkhuizen		Bruid afkomstig van elders, bruidegom wonend in Enkhuizen		Totalen Is 100%
		In %		In %		In %	
1577-1599	293	24	652	53	294	24	1239
1600-1606 *	237	31	374	49	153	20	764
1607-1617 *	68	16	192	44	174	40	434
1618-1629	72	14	221	42	236	45	529
1630-1639	76	14	308	58	144	27	528
1640-1648	148	24	380	61	91	15	619
1649-1661	135	21	352	55	150	24	637
1662-1675	41	12	144	43	150	45	335
1676-1687	14	6	149	61	80	33	243
1688-1708	65	13	298	62	121	25	484
1709-1730	65	13	332	65	115	22	512
1731-1756	43	16	126	47	100	37	269

1757-1778	48	18	114	43	101	38	263
1779-1795	33	16	110	52	69	33	212

* De periode 1600-1617 is verdeeld in twee perioden: 1600-september 1606 en oktober 1606-1617.

** Naar schatting komen bij plm. 35% van deze categorie, zij het per periode wisselend, de bruidegoms en de bruiden uit dezelfde plaats in Nederland of uit hetzelfde land of uit dezelfde plaats of streek buiten Nederland.

Tabel 12 laat een enigszins wisselend beeld zien van de aantallen ondertrouwen met een al of niet in Enkhuizen wonende partner. Gemiddeld ongeveer 50% van de bruidegoms heeft een in Enkhuizen wonende partner, bij de bruiden is dat percentage aanzienlijk lager, ongeveer 30%.

Omdat in enkele perioden van veel ondertrouwen noch de woonplaats noch de herkomst wordt vermeld is in tabel 13 ook het aantal paren per periode opgenomen, van wie van een of beide partners de herkomst of de woonplaats onbekend is maar die waarschijnlijk voor het merendeel ook van elders afkomstig zijn.

Tabel 13

Herkomst elders van de partners van ondertrouwen afkomstig van buiten Enkhuizen of met onbekende herkomst of woonplaats per periode in aantallen en procenten van het totaal aantal paren

Periode	Een* of beide partners van elders	Herkomst of woonplaats elders partner onbekend	Totaal	In % van het totaal aantal paren
1577-1599	1239	595	1834	42
1600-1606**	764	19	783	45
1607-1617**	434	16	450	18
1618-1629	529	11	540	18
1630-1639	528	56	584	24
1640-1648	619	1	620	32
1749-1661	637	28	665	23
1662-1675	335	10	345	13
1676-1687	243	0	243	12
1688-1708	484	1	485	17

1709-1730	512	7	519	23
1731-1756	269	1	270	12
1757-1778	263	2	265	17
1779-1795	212	1	213	17

De totale aantallen paren zijn:

1577-1599: 4345; 1600-1606: 1751; 1606-1617: 2542; 1618-1629: 3001; 1630-1639: 2407; 1640-1648: 2010; 1649-1661: 2948; 1662-1675: 2727; 1676-1687: 1956; 1688-1708: 2854; 1709-1730: 2225; 1731-1756: 2295; 1757-1788: 1604; 1779-1795: 1236

* Bij het merendeel van deze categorie is een van de partners woonachtig in Enkhuizen. Tussen de aantallen in de tweede kolom en de derde kolom is een geringe overlap van paren, bij wie van een van de partners de herkomst of woonplaats onbekend is en van paren bij wie een van de partners van elders afkomstig is.

** De periode 1600-1617 is verdeeld in twee perioden: 1600-september 1606 en oktober 1606-1617.

Hoe groot de sociale betekenis van de omvangrijke immigratie naar Enkhuizen moet zijn geweest kan worden afgeleid uit tabel 13. In de periode 1577-september 1606 waren bij bijna de helft van de huwelijken een of beide partners (vooral bij de militaire bruidegoms) naar alle waarschijnlijkheid merendeels woonachtig buiten Enkhuizen of afkomstig van elders. Een groot deel van deze immigranten trouwde een bruid uit Enkhuizen. Tezamen geeft dit aan, dat vooral in de periode 1577-1606 een groot deel van de huwbare bevolking van Enkhuizen rechtstreeks te maken heeft gehad met immigranten. Na oktober 1606 daalt dit aantal, zij het tamelijk onregelmatig tot gemiddeld ongeveer een vijfde en na 1662 nog iets minder.

Tot slot van deze paragraaf over de herkomst van de ondertrouwen volgt een overzicht van een aantal vermeldenswaardige landen, streken of plaatsen van herkomst per periode. Allereerst het Oostfrieze Emden, de stad waarheen zo vele Protestanten voor 1567 zijn gevlucht en die, of hun nazaten, na 1572 mogelijk zijn teruggekeerd (tabel 13a).

Tabel 13a

Aantallen ondertrouwde bruidegoms en bruiden afkomstig uit Emden per periode

Periode	Bruidegoms	Bruiden
1577-1599	24	6
1600-1617	45	31

1618-1629	2	1
1630-1639	10	2
1640-1648	11	4
1649-1661	6	0
1662-1675	1	0
1676-1687	0	0
1688-1708	0	1
1709-1730	1	0
1731-1756	0	0
1757-1778	2	1
1779-1795	0	0

Tabel 14 toont een overzicht per periode van de migranten uit de dikwijls door oorlogen en watersnoodrampen geteisterde kustgebieden ten Noorden van de Elbe zoals het westen van Schleswig Holstein* en westelijk Jutland. Het is niet uitgesloten, dat een aantal niet geïdentificeerde herkomstnamen ook nog tot deze gebieden zou kunnen worden herleid.

*zie over de migratie van Noordfriezen naar Enkhuizen het artikel van Piet Boon in Steevast 2009, blz. 93 e.v. en Erika Kuijpers, op cit., blz. 36 e.v.

Tabel 14

Aantallen bruidegoms en bruiden afkomstig uit Schleswig Holstein en Westelijk Jutland per periode*

* In bijlage 6 wordt een overzicht gegeven van de plaatsen van herkomst uit dit gebied

Periode	Bruidegoms	Bruiden
1577-1599	5	0
1600-1606*	33	23
1607-1617*	0	1
1618-1629	1	1
1630-1639	18	5
1640-1648	77	30
1649-1661	59	28
1662-1675	0	0
1676-1687	1	0

1688-1708	9	0
1709-1730	4	0
1731-1756	1	0
1757-1778	0	1
1779-1795	0	0

* 1600-september 1606; oktober 1606-1617

Tenslotte volgen nog enkele bijzondere landen en plaatsen van herkomst:

1577-1599: St. Ubis (is Setubal, Portugal (zoutwinning) (1), IJsland (1), Rusland (1)

1600-1606: Granate (is Granada?) (1) Lissabon (1), Moskovië (1)

1607-1617: Geen

1618-1629: Miera (is de kustplaats Mira (Portugal) (zoutwinning!) (1)

1630-1639: Milaan (1), Venetië (1)

1640-1648: Stracknitz (Bohemen) (1), Venetië (1)

1649-1661: Geen

1662-1675: Geen

1676-1687: Geen

1688-1708: Livorno, Sadrapatnam (Voor Indië)

1709-1730: Banda (1), Indië (1), Livorno (1), Napels (1), Tonquin (2)

KRIJGSMACHT

Een wel zeer onverwachte uitkomst van de indexering van de huwelijksaankondigingen van Enkhuizen vormen de 1051 militairen, die in de periode 1577-1795 aldaar als bruidegom zijn geregistreerd.

Verreweg het hoogste percentage militairen, 15% van het aantal ondertrouwde bruidegoms, betreft de periode 1577-1599 (tabel 15). De aanwezigheid van een zo groot aantal militairen heeft allicht te maken met de dreigende situatie in Holland in de eerste periode van de Tachtigjarige oorlog. In de laatste fase van deze oorlog tot 1648 zijn de percentages, zij het met soms forse wisselingen*, al aanzienlijk lager. De toename in de periode 1649-1675 zal verband houden met de Nederlands-Engelse Zeeoorlogen.

* In de perioden 1618-1629 en 1640-1648 zijn de aantallen militaire bruidegoms echter dermate laag, dat rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat in die perioden de kosters hiervan onvolledig aantekening hebben gemaakt.

Behalve met de oorlogssituatie zal de aanwezigheid van militairen ook verband kunnen houden met ongeregelheden in de stad. Zo werd op verzoek van het stadsbestuur in 1635 wegens oproer een compagnie Amsterdamse soldaten onder aanvoering van N. Soop naar Enkhuizen gezonden. En in 1653 werd wegens een

deels orangistisch getint oproer met behulp van door de landsregering gezonden militairen het openbaar gezag weer hersteld.*

*Zie hierover uitvoerig: Willemsen, op cit. blz. 141, blz. 144 e.v.

Tussen 1675 en 1747 wordt geen enkele militaire bruidegom meer genoemd. Daarna komen zij er, zij het in betrekkelijk geringe aantallen, weer voor. Waarom zij toen opeens weer op de Enkhuizer huwelijksmarkt verschenen is onbekend. Van een bijzondere oorlogssituatie in die periode is geen sprake.

Naar herkomst en woonplaats wijken de militairen onder de bruidegoms in Enkhuizen in de periode 1577-1599 aanmerkelijk af van de andere inwoners. In die periode wordt zelfs van 62% van de militaire bruidegoms noch de woonplaats, noch de herkomst vermeld. Bij de niet-militairen onder de bruidegoms is dat slechts 13%. Na 1600 daalt dat percentage bij de militairen tot 15%, na 1639 tot 6%.

Van de minderheid van militairen, van wie de herkomst wel wordt vermeld, is de verdeling naar herkomst enigszins verrassend (tabel 15). Anders dan misschien mocht worden verwacht komt in alle periodes het merendeel uit Nederland. Aan deze constatering kan echter niet te veel waarde worden gehecht, gelet op het grote aantal militairen, vooral in de periode 1577-1599, van wie de herkomst niet wordt genoemd. Het is waarschijnlijk, dat juist van die laatste categorie de meerderheid van buiten Enkhuizen en waarschijnlijk, gelet op de naamvoering (achternamen*), vooral uit het buitenland, met name uit België, Duitsland en Groot Brittannië afkomstig moet zijn geweest.

*Zie bijlage 8c.

Tabel 15

Aantallen militairen per periode* naar herkomst of woonplaats**

* In de periode 1676-1731 worden geen militaire bruidegoms vermeld.

** Indien zowel de herkomst als de woonplaats wordt vermeld is alleen de herkomst in deze tabel opgenomen

Herkomst/woonplaats militairen	1577-1599 9	1600-163 9	1640-166 1	1662-167 5	1731-179 5
Nederland	155	133	99	52	24
Duitsland	44	34	6	0	0
België	13	2	2	0	0
Engeland, Schotland	14	5	0	0	0
Overige landen	9	1	1	0	0
Herkomst onduidelijk	10	8	0	0	0

Totaal	245	183	108	52	24
Woonplaats en herkomst niet vermeld	399	30	7	1	2
Totaal aantal militairen *	644	213	115	53	26
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwde bruidegoms per periode	14,8	2,2	2,3	1,9	0,5

De totale aantallen ondertrouwde bruidegoms zijn: 1577-1599: 4345; 1600-1639: 9701; 1640-1661: 4958; 1662-1675: 2727; 1731-1795: 5135.

* Inclusief de van elders afkomstige, in Enkhuizen wonende militairen (zie tabel 16).

Tabel 16 tabel laat zien, dat behalve in de periode 1577-1599 een steeds groter gedeelte van de van elders afkomstige militaire bruidegoms bij de ondertrouw al in Enkhuizen woonde en dus waarschijnlijk in of in de nabijheid van Enkhuizen was gelegerd.

Tabel 16

Aantallen en percentages militairen van elders, wonend in Enkhuizen, per periode

Herkomst/woonplaats	1577-1599	1600-1639	1640-1661	1662-1675	1731-1795
Aantal militairen van elders, wonend in Enkhuizen	47	108	91	43	18
Idem in % van het totaal aantal militairen	7	51	78	83	69

De verdeling naar woonplaats of herkomst van hun bruiden (tabel 17) laat zien, dat een groot en nog geleidelijk toenemend deel van de militairen een al of niet van elders afkomstige inwoner van Enkhuizen trouwt; van 79% in de periode 1577-1639 tot 90% in de periode 1640-1675.

Tabel 17

Woonplaats en/of herkomst van de bruiden van militairen

Periode	Bruid wonend in Enkhuizen	Bruid wonend in Enkhuizen, afkomstig van elders	Bruid niet wonend in Enkhuizen, afkomstig van elders	Woonplaats of herkomst bruid niet vermeld	Totaal
1577-1599	433	67	111	33	644
1600-1639	168	8	33	4	213
1640-1661	87	14	13	1	115
1662-1675	51	0	2	0	53
1731-1795	19	0	7	0	26

De militairen en/of hun bruiden woonden in de periode 1577-1675 vooral in het westelijk deel van de stad. De grootste concentratie bevond zich in de (Oude) Harkesteiger*. Veel genoemde woonadressen in dat deel van de stad zijn voorts: Annemoerssteiger, Bagijnestraat, Dijk, Harpstraat, Nieuwe Harkesteiger, bij de Oude en de Nieuwe Doelen, Oude en Nieuwe Rietdijk, de Nieuwe Stad, Nieuwe Westerstraat en bij de Westerkerk. Elders in de stad worden de volgende woonadressen vaak genoemd: Sint Nicolaasstraat, Karnemelksluis en Vrijdom. Dikwijls is hun woonadres ook dat van de bruid bij wie hij wellicht al was ingekwartierd.

* Gezien het grote aantal in die steiger wonende militaire bruidegoms zou daar wel eens een logement o.i.d. voor militairen kunnen zijn geweest, een verder niet onderbouwde veronderstelling.

De aantallen officieren en onderofficieren zijn ten opzichte van het aantal soldaten in alle perioden verrassend klein (tabel 18). De verklaring hiervan is denkkelijk, dat de militairen in de hogere rangen gemiddeld ouder zijn en denkkelijk veelal getrouwd waren.

Tabel 18

Aantallen ondertrouwde militaire bruidegoms naar rang of functie per periode

Periode	Soldaten*	Onder-Officieren	Officieren	Bijzondere functies**	Totaal ***
1577-1599	621	8	7	8	644
1600-1617	138	5	2	5	150
1618-1629	2	0	0	1	3

1630-1639	57	2	0	1	60
1640-1648	6	0	1	0	7
1649-1661	102	2	3	1	108
1662-1675	48	2	3	0	53
1676-1730	0	0	0	0	0
1731-1795	7	4	3	11	26
1577-1795	981	23	19	27	1051

De totale aantallen bruidegoms per periode zijn:

1577-1599: 4345; 1600-1617: 4293; 1618-1629: 3001; 1630-1639: 2407; 1640-1648: 2010; 1649-1661: 2948; 1662-1675: 2727; 1676-1730: 7035; 1731-1795: 5135; Totaal aantal bruidegoms: 33901

* Incl. dragonders.

** Chirurgijn, ruiter, schrijver, schutsgesel, tamboer of tromslager, veldscheerder, voerman van de landmeter.

*** Rang of functie onbekend: 1

Bij vrijwel elke militaire bruidegom wordt diens commandant en meestal de eenheid waarin hij diende genoemd. Dit levert een waar ratjetoe op van verbasterde persoonsnamen en rangen in vele, soms onbegrijpelijke varianten, hetgeen wel als kenmerkend mag worden gezien voor de geringe bekendheid van de kosters met de militaire zaken (zie bijlage 8a)*.

* Een treffend voorbeeld is het aantal rangen, waarmee de commandant Cassiopijs vanaf 1653 werd aangeduid: Luitenant, kapitein, kapitein luitenant, luitenant kolonel, kolonel, kolonel luitenant!

Over de aard van deze krijgsmacht en over haar rol in Enkhuizen is vrijwel niets bekend. Waren deze militairen in Enkhuizen of elders gelegerd?* Waren ze deels in Enkhuizen of elders bij particulieren ingekwartierd? In hoeverre zijn ze opgegaan in de Enkhuizer bevolking of later weer naar elders vertrokken? Het is onbekend of zich onder de militaire bruidegoms ook VOC-soldaten hebben bevonden**.

* Enkele keren wordt melding gemaakt van de (waarschijnlijke) plaats waar het garnizoen van het betreffende legeronderdeel en/of diens commandant) was gelegen (zie bijlage 8b).

** Zie over deze categorie militairen: Danielle van den Heuvel, op. cit., blz. 28.

Opmerkelijk en zelfs enigszins onbegrijpelijk is de geringe aandacht in de literatuur voor de betekenis van de krijgsmacht in Enkhuizen in de onderzoeksperiode. Zo maakt Willemsen in zijn ook op de politieke geschiedenis gerichte studie van Enkhuizen over de periode 1500-1850 vrijwel nergens gewag van deze omvangrijke, deels in Enkhuizen wonende krijgsmacht. Hieruit blijkt eens te meer, dat de

trouwregisters indertijd door het ontbreken van een toegankelijke ontsluiting, als historische bron door hem niet ten volle konden worden benut.

Ook in de vanaf 1979 verschenen jaarboeken Steevast, waarin toch vele aspecten van de geschiedenis van Enkhuizen aan de orde zijn gekomen, is over deze krijgsmacht vrijwel niets te vinden. Een en ander heeft wellicht mede te maken met het feit, dat bij de historische en genealogische naspeuringen maar zelden de vele (huur)soldaten in beeld zijn gekomen. Wiens stamboom zal ooit zover teruggaan tot een van deze doorgaans marginale en mobiele lieden, die individueel nauwelijks herkenbare sporen in de geschiedenis zullen hebben achtergelaten? Ook andere vragen, zoals die over hun precieze herkomst kunnen denkelijk alleen maar in algemene zin worden beantwoord; bij de meeste individuele militairen zullen het wel altijd vraagtekens blijven!

In deze paragraaf zijn terloops een aantal vragen aan de orde gekomen, zoals de vraag, welke betekenis het grote aantal militairen op de huwelijksmarkt kan zijn geweest voor de geschiedenis van Enkhuizen. Een begin van een antwoord op deze vraag, lijkt mogelijk gevonden te kunnen worden in de uitdagende maar tijdrovende opgave, om onder meer met behulp van de gedigitaliseerde DTB van Enkhuizen iets te weten te komen over hun nakomelingen. Hierbij zou de omgekeerde weg moeten worden gevolgd die de genealogen doorgaans bewandelen, die van onbekende, niet prominente voorouders naar hun nageslacht.

Om hierop toch enig zicht te krijgen leek het de moeite waard in de doopregisters van Enkhuizen na te gaan, in hoeverre de in de huwelijksafkondigingen ingeschreven militaire bruidegoms aantoonbaar voor nageslacht in Enkhuizen hebben gezorgd (tabel 18a)*. Door de soms grote variaties in de spelling van persoonsnamen is het met enige zekerheid traceren van hun eventuele nakomelingen echter problematisch. Ook zijn veel voornamen en patroniemen, zowel van de militairen als van hun bruiden te weinig specifiek en zijn de gegevens in de categorie *geen kinderen gevonden* daarom tamelijk onzeker en denkelijk aan de lage kant. Bij 335 ingeschreven militaire bruidegoms wordt (ook) de achternaam vermeld; van hen zijn er 67 met een of meer kinderen (zie bijlage 8c). De jaren, waarin de kinderen van een militaire bruidegom zijn gedoopt lopen soms sterk uiteen en duiden op de vaak jarenlange afwezigheid van de militairen.

* Het talrijkst was het nageslacht van Lubbert Barentsz, soldaat, en Antgen Frans, getrouwd op 23-6-1658: 9 kinderen!

Tabel 18a

Aantallen militaire bruidegoms die volgens de doopregisters van Enkhuizen al of niet kinderen hebben gekregen per periode in aantallen en procenten

Periode	Geen kinderen gevonden		Wel kinderen gevonden		Kinderen onbekend*		Totaal aantal militairen (is 100%)
	Aantal	in %	Aantal	in %	Aantal	in %	
1577-1599	340	53	125	19	179	28	644
1600-1639	96	45	51	24	66	31	213
1640-1661	40	35	41	36	34	29	115
1662-1675	20	38	17	32	16	30	53
1731-1795	8	31	7	27	11	42	26
1577-1795	504	48	241	23	306	29	1051

* Aantallen militairen, van wie het onbekend is of zij kinderen hebben gekregen. Het betreft:

a. Militaire bruidegoms en hun bruiden, die waarschijnlijk elders zijn getrouwd of uiteindelijk niet zijn getrouwd.

b. Militaire bruidegoms en hun bruiden met onvoldoende onderscheidende namen, die niet of niet met redelijke zekerheid in de doopregisters konden worden getraceerd. Bovendien wordt in de huwelijksafkondigingen bij de militaire bruidegoms dikwijls het patroniem niet vermeld maar wel de achternaam (zie bijlage 8c), terwijl daarentegen in de doopregisters van Enkhuizen meestal wel het patroniem wordt vermeld maar niet de achternaam. Deze paren zijn daarom vaak niet met voldoende zekerheid vindbaar in de doopinschrijvingen.

Met enig voorbehoud kan worden geconcludeerd, dat bij rond 80% van de in de huwelijksafkondigingen geregistreerde militaire bruidegoms geen nageslacht in Enkhuizen is te vinden, hetgeen naar alle waarschijnlijkheid mede moet worden verklaard uit hun grote geografische mobiliteit en hoge sterfte*.

* Helaas zijn over hun sterfte geen gegevens bekend omdat de begraafinschrijvingen en de registers van impost op begraven van Enkhuizen nog nauwelijks zijn geïndexeerd.

Archiefstukken in het WFA betr. krijgskzaken in Enkhuizen:

Inv. No. 72 (landlieden binnen een straal van 2 mijl) Datum?

Inv. No. 1456 (krijgskzaken Enkhuizen 1511-1811)

Inv. No. 1459 (Krijgsraad en schutterij 17^e tot begin 19^e eeuw)

WESTEINDE EN ANDERE BUITEN DE STADSOMWALLING VAN ENKHUIZEN GELEGEN GEBIEDEN

Tijdens de gehele onderzoeksperiode woonde slechts ongeveer 3% van de ondertrouwd en in het Westeinde, het ten Westen van de Westerpoort (vermeld

vanaf 1577) of de Koepoort (eerste vermelding 1608) gelegen grondgebied van Enkhuizen. In deze paragraaf zal blijken, dat in enkele opzichten, zoals de plaats van het huwelijk en de herkomst of woonplaats van hun partners, het beeld van de Westeinders opvallend afwijkt van dat van de stedelijke Enkhuizers. Bij de verschillende andere buiten de omwalling van de stad gelegen nederzettingen zoals Noordebedijcke, Noorthuijsen, de Noorderdijk, de Oosterdijk en andere buiten de poorten van Enkhuizen gelegen woonplekken zijn de aantallen te gering om daaraan conclusies te verbinden.

Tabel 19 biedt een nogal grillig beeld van de plaats van het huwelijk bij de Westeinders. Meestal minder dan de helft van de huwelijken is in de gereformeerde kerk gesloten terwijl in de meeste perioden meer dan de helft van de huwelijken op het stadhuis zal hebben plaatsgevonden.

Tabel 19

Plaats van de huwelijksluiting van ondertrouwden uit het Westeinde in procenten van het totaal aantal ondertrouwden uit het Westeinde

Periode	Gereformeerde kerk van Enkhuizen	Stadhuis	Elders	Plaats Onbekend	Aantallen partners Westeinde totaal
1577-1599*	50	36	6	9	279
1606-1617**	31	60	7	1	253
1618-1629	21	67	11	1	184
1630-1639	36	47	6	11	115
1640-1648	14	53	12	21	116
1649-1661	15	51	32	2	149
1662-1675	31	50	18	1	153
1676-1687	37	45	15	2	115
1688-1708	49	37	10	4	114
1709-1730	37	49	10	4	97
1731-1756	54	38	7	1	112
1757-1778	44	28	28	0	90
1779-1795	55	40	6	0	53

* Tot 1581 ontbreekt de registratie van de plaats van het huwelijk bijna geheel. De aantekening 'op het) stadhuis (geboden]' komt tot plm. 1586 zelden voor. Meer zekerheid

over de op het stadhuis gesloten huwelijken kan worden verkregen uit de registers van de trouwinschrijvingen van Enkhuizen waarin deze huwelijken (deels) zijn geregistreerd.

** In deze periode is tot 1 september 1606 de registratie van de plaats van het huwelijk zeer onvolledig en daarom niet in deze tabel opgenomen.

Het beeld in tabel 19 is zeer onregelmatig, onder andere door de inconsequente registratie in de periode 1630-1648 met onwaarschijnlijk hoge percentages huwelijken waarvan de plaats onbekend is. Uiteraard beïnvloedt de omvang van de categorie, die elders huwt, de overige twee gegevens.

In bijna de gehele onderzoeksperiode is de categorie *Stadhuis geboden* bij de Westeinders procentueel hoog, gemiddeld ongeveer 50%. Zij zijn als regel getrouwd op het stadhuis van Enkhuizen en eventueel daarna bij andere kerkgenootschappen en, gelet op het godsdienstig karakter van de Streek, denklijk vooral in de rooms-katholieke kerk.

Van de huwelijken van Westeinders, die (deels) blijkens attestaties van Enkhuizen, elders zijn gesloten, is het merendeel in de Streek en overig West Friesland, waarschijnlijk in de gereformeerde kerken aldaar, gesloten. Ook het aandeel van deze categorie is over de gehele periode sterk wisselend.

Gedurende de gehele onderzoeksperiode wijken de stedelijke Enkhuizers qua plaats van het huwelijk sterk af van de ondertrouwde Westeinders. Bij de eerstgenoemden zijn bij slechts ongeveer 4% van alle ondertrouwen de geboden van het stadhuis afgekondigd.

Ook naar locatie van de partner wijkt het beeld bij de Westeinders aanzienlijk af van dat bij de stedelijke Enkhuizers (tabellen 20a en 20b). In alle perioden is een groot deel van hun partners eveneens wonend in het Westeinde, in de Streek of afkomstig uit overig West Friesland. Slechts een minderheid van de Westeinders huwt met een partner uit het stedelijke Enkhuizen.

Tabel 20a

Bruidegoms uit het Westeinde naar locatie van de bruid per periode in procenten van het totaal aantal bruidegoms uit het Westeinde

Periode	Locatie van de bruid				Totaal
	Westeinde	Enkhuizen	Elders	Onbekend	
1577-1599	43	19	38	1	138
1600-1617	40	11	48	0	129
1618-1629	41	18	39	1	94

1630-1639	49	15	36	0	55
1640-1648	59	10	31	0	58
1649-1661	58	15	26	0	65
1662-1675	51	14	34	0	76
1676-1687	50	21	27	2	62
1688-1708	49	28	23	0	58
1709-1730	50	21	29	0	48
1731-1756	60	24	16	0	56
1757-1778	37	19	44	0	49
1779-1795	29	35	32	3	31

Tabel 20b

Bruiden uit het Westeinde naar locatie van de bruidegom per periode in procenten van het totaal aantal bruiden uit het Westeinde

Periode	Locatie van de bruidegom				Totaal
	Westeinde	Enkhuizen	Elders	Onbekend	
1577-1599	42	22	33	3	141
1600-1617	40	20	38	2	124
1618-1629	43	24	31	1	90
1630-1639	45	33	17	4	60
1640-1648	59	15	26	0	58
1649-1661	45	27	27	0	84
1662-1675	51	32	16	1	77
1676-1687	56	25	16	2	55
1688-1708	49	33	18	0	57
1709-1730	49	29	22	0	49
1731-1756	61	19	20	0	56
1757-1778	45	22	32	0	41
1779-1795	43	5	59	0	22

Uit de tabellen 20a en 20b blijkt, dat de bruiden uit het Westeinde als regel iets vaker een partner uit de stad Enkhuizen trouwden dan de bruidegoms. De bruidegoms uit het Westeinde trouwden doorgaans iets vaker een partner van elders.

Samenvattend mag worden geconstateerd, dat in de gehele onderzoeksperiode het Westeinde wat betreft de plaats van het huwelijk een gemeenschap was, die in dat opzicht duidelijk afwijkt van het stedelijke Enkhuizen.

Tenslotte

Dit artikel is gebaseerd op de huwelijksafkondigingen van Enkhuizen. Inmiddels is een groot deel van de overige DTB betreffende die stad geïndexeerd en online ter beschikking gekomen. Deze kunnen worden benut als aanvulling op en verificatie van de in dit artikel behandelde onderwerpen. Gedacht wordt aan het oplossen van problematische persoonsnamen en het vinden van verdere gegevens betreffende de ondertrouwen zoals hun doop, hun overlijden en hun woonadressen. Bovendien kunnen de gegevens uit de huwelijksafkondigingen, behalve voor genealogische doeleinden zeker ook van nut zijn als aanvulling op verhandelingen over diverse onderwerpen betreffende de geschiedenis van Enkhuizen.

Amsterdam is in dit artikel enkele keren genoemd als een stad, die in de tweede helft van de 16^e eeuw in veel opzichten nog redelijk vergelijkbaar was met Enkhuizen. Nu ook de DTB van Oostelijk West Friesland grotendeels zijn geïndexeerd, lijkt het de moeite waard, de in dit artikel behandelde onderwerpen met behulp van soortgelijke bronnen ook bij de met Enkhuizen vergelijkbare steden Hoorn en Medemblik over de 17e en 18e eeuw te bestuderen. Anders dan Amsterdam hebben deze steden evenals Enkhuizen tussen de late 16e eeuw en het einde van de 18e eeuw een vergelijkbare periode van vroege bloei en daarna van diep verval tot een van Henry Havard's *villes mortes du Zuiderzée** doorgemaakt. * Henry Havard *Pittoreske reis langs de dode steden van de Zuiderzee*. Bezorgd en vertaald door Lex Wapenaar. (Matrix Press Amsterdam 2012, Derde druk oktober 2015). Havard (blz. 59) overdreef echter schromelijk met een inwonertal van ooit 60000 inwoners in Enkhuizen!

BIJLAGEN

Bijlage 1

Aantal ondertrouwregistraties de huwelijksafkondigingen in Enkhuizen per jaar over de periode 1577-1795

1577	190
1578	139
1579	151

1580	131	1590	189	1600	314	1610	217	1620	236
1581	148	1591	210	1601	239	1611	189	1621	253
1582	187	1592	208	1602	233	1612	205	1622	210
1583	159	1593	208	1603	296	1613	204	1623	247
1584	172	1594	199	1604	275	1614	232	1624	236
1585	188	1595	225	1605	251	1615	242	1625	266
1586	164	1596	292	1606	228	1616	243	1626	295
1587	158	1597	222	1607	280	1617	213	1627	309
1588	208	1598	220	1608	229	1618	253	1628	264
1589	206	1599	171	1609	203	1619	195	1629	237

1630	235	1640	204	1650	220	1660	209	1670	209
1631	209	1641	252	1651	242	1661	184	1671	205
1632	233	1642	258	1652	177	1662	182	1672	163
1633	249	1643	247	1653	224	1663	191	1673	151
1634	238	1644	218	1654	326	1664	186	1674	176
1635	208	1645	218	1655	321	1665	194	1675	154
1636	243	1646	223	1656	225	1666	163	1676	166
1637	279	1647	184	1657	215	1667	291	1677	136
1638	267	1648	206	1658	200	1668	272	1678	139
1639	246	1649	216	1659	188	1669	190	1679	117

1680	178	1690	137	1700	128	1710	102	1720	100
1681	156	1691	162	1701	116	1711	91	1721	90
1682	189	1692	152	1702	100	1712	78	1722	123
1683	164	1693	166	1703	125	1713	106	1723	105
1684	182	1694	168	1704	129	1714	97	1724	99
1685	196	1695	186	1705	105	1715	95	1725	119
1686	169	1696	174	1706	101	1716	127	1726	102

1687	164	1697	153	1707	121	1717	98	1727	92
1688	128	1698	149	1708	107	1718	107	1728	88
1689	132	1699	115	1709	97	1719	88	1729	112

1730	109	1740	70	1750	59	1760	89	1770	72
1731	128	1741	84	1751	74	1761	71	1771	62
1732	129	1742	82	1752	80	1762	63	1772	57
1733	121	1743	84	1753	62	1763	85	1773	75
1734	139	1744	68	1754	65	1764	76	1774	76
1735	107	1745	77	1755	75	1765	82	1775	58
1736	94	1746	60	1756	57	1766	98	1776	72
1737	82	1747	63	1757	71	1767	72	1777	70
1738	87	1748	76	1758	64	1768	68	1778	80
1739	88	1749	75	1759	72	1769	71	1779	66

1780	66	1790	63						
1781	81	1791	71						
1782	77	1792	48						
1783	76	1793	72						
1784	104	1794	78						
1785	99	1795	27						
1786	83								
1787	78								
1788	67								
1789	71								

Bijlage 2

Aantallen bruidegoms en bruiden afkomstig uit Duitsland en Scandinavië per periode naar plaats van het huwelijk al of niet op het stadhuis

Periode	Stadhuis geboden	Niet stadhuis geboden
---------	------------------	-----------------------

	Bruidegoms	Bruiden	Bruidegoms	Bruiden
1577-1599*	0	0	78	9
1600-1617	0	0	193	91
1618-1629	1	0	12	7
1630-1639	4	1	93	21
1640-1648	6	2	215	67
1649-1661	4	1	160	48
1662-1675	0	0	3	0
1676-1687	0	0	2	0
1688-1708	0	0	65	7
1709-1730	5	2	67	7
1731-1795	0	0	5	3
1577-1795	20	5	893	260

* In de periode 1577-1581 wordt geen melding gemaakt van het stadhuis (geboden).

Bijlage 3

Publieke functies en beroepen per periode

Periode 1577-1599

Publieke functies:

Apotheker (3), burgemeester (1), koster (1), predikant (4), provoost (dienaar van de) (1), schoolmeester (1), secretaris (1), stadsbode (1), zoutmeter (1).

Ambachtelijke beroepen:

Bakker (5), bezemmaker (1), boekbinder (2), brouwer (4), brouwersknecht (1), droogscheerder (1), glazenmaker (5), goudsmid (1), hoedenmaker (3), houtzager (4), ketelboeter (1), kistenmaker (1), knopenmaker (1), korfmaker (2), kramer (1), kuiper (14), lakenbereider (1), lijndraaier (2), mandenmaker (1), messenmaker (1), metselaar (4), molenaar (1), panneboeter (1), pottenbakker (3), rogdrager (1), schoenmaker (10), slotenmaker (4), smid (15), snijder (1), stoeldraaier (4), stratenmaker (1), timmerman (9), vispakker (1), vleeshouwer (3), wioldraaier (?) (1), zeilmaker (1), zoutdrager (1).

Scheepvaart

Geen

Periode 1600-1617

Publieke functies:

Burgemeester (2), korenmeter (1), koster (4), *orginist* (1), predikant (6), provoost (1), schout (1), schoutendienaar (2), secretaris (1)

Ambachtelijke beroepen:

Brillenmaker (1), *coppendraijer* (1), kleermaker (1), scheepstimmerman (1), smidsgezel (1), spijkermaker (1), steenhouwer (1), ijzerkramer (1), zilversmid (1)

Scheepvaart:

Kapitein (2), Schipper (2), varensgezel/-man (2)

Periode 1618-1629:

Publieke functies:

Advocaat (1), *assaijeur* van de munt (1), *binnenvaer* (vader van een weeshuis) (2), deurwaarder (1), koster (1), muntgezel (3), *notaris publijck* (1), organist (1), officier van Enkhuizen (1), predikant (13), schout(us) (2), schoutendienaar (2), stadsbode (1), stadhouder van Delfland (1)

Bij de bruiden: Weeshuismoeder.

Ambachtelijke beroepen:

Bakker (1), brouwer (1), letterzetter (1), moutmaker (1), verver (1)

Scheepvaart:

Kapitein (2), schepeling of varensgezel (3)

Periode 1630-1639:

Publieke functies:

Apotheker (1), *buitenvaer* (1),) chirurgijn (1), makelaar (1), muntgezel (1), predikant (3), rechter (1), schoolmeester (1), schoutendienaar (1)

Ambachtelijke beroepen:

Koperslager (1), pasteibakker(1), zwaardveger (1).

Scheepvaart:

Kapitein (3), schipper (1)

Periode 1640-1648

Publieke functies:

Advocaat (2), bode (1), burgemeester (1), notaris en procureur (1), predikant (5), *prorectoor in de triviale schoole* (1), (oud-)schepenen (3), schepenenmeester(1)

Ambachtelijke beroepen:

Oliemolenaar (1), wijnverlater (1)

Scheepvaart:

kapitein (2), schipper (1)

Periode 1649-1661

Publieke functies:

Advocaat (1), *ijktrouw* advocaat fiscaal) (1), advocaat van het Hof van Holland (1), baljuw en dijkgraaf van de Nieuwdorperkogge (1), (oud-)burgemeester (van Enkhuizen) (3),

commandeur (1), hoofdofficier der stede Westwoud en *tresor van dien* (1),
medicini(e)s doctor (2), muntgezel (1), muntmeester van West-Friesland (1),
notaris en procureur (1)
predikant (14), schepen (1), Schout (1), secretaris (van Grootebroek) (2), vader van
het weeshuis (1)
Ambachtelijke beroepen:
Panneboeter (1), touwmaker (1)
Scheepvaart:
Kapitein (6), Oostindiëvaarder (1), schipper (3)
Bij de bruiden: Moeder van het weeshuis (1)

Periode 1662-1675

Publieke functies:

Advocaat (1), bewindhebber O.I.C. (1), (oud-) burgemeester (4),
(meester-)chirurgijn (3), (oud-/regerend) commissaris (van de kleine
gerechtszaken) (3), convooimeester (1), hoofd-officier *deser stede* (1), kapitein-
geweldige (provoost) (1), koster (2), notaris (1), predikant (7), president (1),
proponent der Heilige Theologie (1), (regerend) (oud-) schepen (5), schoolmeester
(1), schout (1), (stads-)secretaris (2).

Ambachtelijke beroepen:

Panneboeter (1)

Scheepvaart:

Kapitein (2), schipper (8)

Periode 1676-1687

Publieke functies:

Burgemeester (1), chirurgijn (1), (regerend) commissaris] (2), convojm[eeste]r (1),
(oud-)schepen (4), secretaris [van Enkhuizen) 1, predikant (14)

Ambachtelijke beroepen:

Geen

Scheepvaart:

Kapitein [ter zee] (3)

Periode 1688-1708

Publieke functies:

Advocaat (1), Commissaris (1), Muntgezel (2), Schepen (1) Predikanten (12)

Ambachtelijke beroepen:

Geen

Scheepvaart:

Schipper 1

Periode 1709-1730

Publieke functies:

Predikant (6)

Professor in de Godgeleerdheid (1)

Periode 1731-1756

Publieke functies:

Preceptor der Latijnse School (1)

Predikant (12)

Schepen (1)

Periode 1779-1795

Publieke functies:

Predikant (9)

Drossaard van Terschelling en Griend (1)

Bijlage 4

Woonadressen in Enkhuizen per periode, die niet in H&V maar deels wel in een van de jaarboeken Steevast worden vermeld*

* Niet alle varianten zijn in deze lijst opgenomen.

1577-1599*

* Zie voor een aantal afzonderlijke panden als woonadressen in deze periode: Steevast 2015, blz. 91.

Drick Claestuijn (op [het] Lutkeveld bij -)

Gorkomshuis, Westerkerkhof in - (H&V geeft Heer Gorkumsteiger)

Noordebedick

Nijenoort (Steevast 1998)

in het Pakhuis, de Pakhuizen (Steevast 1999)

in de Stehuisen (Steevast 1998)

in de Ververij (is Ververij de Blaauwe Hand) (Steevast 2000)

1600-1617*

* Tot en met september 1606 wordt geen adres van de ondertrouwdens vermeld. bij het Bierhoofd (is Bierkade?)

Begijneburchwal

in de Blaeuhulck (H&V geeft Blauhulkstraat) (Steevast 2013)

Claeijnluijsteijger (Steevast 2013)

bij de Hoorensse Schuijten (is Hoornseveer?)

Jacob Jansz huijsjes/huijskens, Jacob Janssenhuijsjes

Keetelsteijger

Nieuwe Paktuinen

Nieuwe Zeedijk (Steevast 1999)

Noordebedijcken

Oude Gouwstraat
Oude Merckt
Oude Wachtmeesterssteiger* (H&V geeft Wachtmeesterssteiger en Nieuwe -)
Oude Wiedesteiger
Pinckstij(g)er
Schoud Jassteiger, Schout Janssteijger (?)
Schoutssteijger
bij Sint Jansburchwal (verwarring met de Sint Jacobsburgwal?)
bij 't Suijder Blochuijs
bij de Ververij (is Ververij de Blaauwe Hand)
bij de Waghens
bij het Waterpadjen
* In Steevast 2011, p. 27 abusievelijk vermeld als Oude Marckmeesterssteijger)

1618-1629

het Bierhoofd (is Bierkade?)
bij het Blockhuijs
Dirck Jansz Taenhuijs
Freeck Noussteijger
bij het Gemeenlantstuijn
bij de Hane(n)kraaij/-kreij (H&V geeft de Hanekraaisteeg)
in de Hennepmuelen (Steevast 1986)
op de Holder
Jan Lubbssteijger
Keeskomen Alberts Taenhuijs
bij het Kete Blockhuijs
in het Laser(e)shuijs (Leproosen, nu 't Kruijthijs (Steevast 2013)
Maelsonstuijn
Melcksteijger
bij de Nieuwe Stenenpijp (is de Steenwijkspijp?)
op Niesluijs/aan de Nieuwe Zijl
Noordbedijcken
Noorder Burchwal
Ossestraet
Oude Muelenstraet
Oude Scerhaven
Oude Stadsgracht (is denkelijk de Oude Gracht)
Oude Provenhuijsstraet
bij de Overslagh (is de Overtoom?)
aan de Perdestal (is denkelijk de Bierstal of Bierdragersstal)
Pieter Taenhuijs
bij de Ramen (is denkelijk de Lakenramen)
bij het Seepeert

Sint Tuenisstraet
Soutsteijger
over de Stadtsmid
bij Sweerooghtuijn
Tjarck Smidtssteijger(tjen)
in de Ververij (is denkelijk Ververij de Blaauwe Hand)
bij de Wagens op Ossenburch
het Wapen van Hoorn (bij de Nieuwe Haven)

1630-1639:

bij de Bierdrager Pe(r)destael (is denkelijk de Bierstal of Bierdragersstal)
Blaij(e)uwe C(K)ruijssteijger
Brunvissteijger (Karnemelksluis in de -)
Claes Tensses Brouverij*
Claes Ullebacksteijger (is denkelijk de Uilenbaksteiger)
In die Colledeij, in de Collegie
bij Dirck Jansz Taenhuijs
Eenhorens(s)teijger(tjen)
bij de Gortersbrugh (over de Gorter, gelegen tussen Elsenburg en Rikkert)
bij de Hoorensse wagens (is denkelijk het Hoornseveer)
bij Jacobbroch
bij Jacop Claesen Brouereij*
Jan Joppenstraet (is denkelijk de Jan Jobssteiger)
in de Kalkoven
Korte Rietdijk
Malesons tuijn
tegen de Maste Varsschuer
van het Meer (in Enkhuizen?)
in die Moint
bij de Nieuwe Boom
Nieuwe Fesgeredick (is Vissersdijk?)
bij de Nieuwe Ketebrug
Nieuwe Korte Tuinstraat
bij de Nieuwe Lackenraem (Steevast 2000: Lakenramen)
Nieuwe Noorder Boerenvaart
Noorde bij dijcke
Noorder Burchwal
Oost endesebaen (Oostindische Baan) (Steevast 1990)
Oude Klooster
bij de Oude Modderpomp
Packstraet (is denkelijk een andere naam voor de Paktuinen)
Pallenstraet
bij de Peerdesta(e)l (is waarschijnlijk de Bierstal of Bierdragersstal)

Saiept hoeck (in Enkhuizen?)
in het Seepert
bij de Sevenwou stede (in Enkhuizen? Of Zevenwouden)
Sinterclaesbur[g]wal
op het Span[a]sche Boelvarck
Suijder Burghwal
bij Svaerhofft
bij de Tochtebrugh
in de Verguijlden Wagen
ient Watertijen
bij de Westerbo[o]m

*Deze brouwerijen worden niet vermeld in het artikel Bier en bierbrouwerijen in Enkhuizen (Steevast 1988, blz.4 e.v.

1640-1648

Blauwe Kruissteijger (Steevast 1990)
Claes Lieuwoutsteijger (is Claes Leeuwenhoksteiger?)
Claes Ullebaghsteijger (is Uilenbaksteiger?)
Critmansteijgertje
Cunlickx brouwerij (is denkelijk Volkert Canonix brouwerij)
Dirck Jansz Taanhuis
Eenhoornsteiger
bij de Gortersbrug (over de Gorter, gelegen tussen Elsenburg en Rikkert)
bij de Hoornse wagens (is het Hoornseveer?)
(achter de) Nieuwe Ramen
bij de Nieuwe Timmerwerven
Noordebedijcken
Oude Melkmarkt
Oude Modderpomp
Paktuinstraat (is waarschijnlijk de andere naam voor de Paktuinen)
Pieterneefs bargh
over Slijpers Taenhuijs
in de Varwerij (is Ververij de Blaauwe Hand)
bij het Westindische huis

1649-1661

Besemssteijger (is Vergulde Bezemsteigertje?)
bij het Bierhoofd (is de Bierkade?)
Blauwe Cruijssteijgertjen/Blauwe Cruijssteijger (Steevast 1990)
Bleusteijger
Bolle Backerssteijger
op 't Breedt
Carmelckmarkt

Eenhorensteijger/Eenhoornssteijger (Steevast 1990)
bij het Gemeenlandshuis
Gortemaeckersteijger
op t Groene Blockhuijs
Harman Dirckszsteijgertjen
Kerksluis
Korte Raamstraat
Korte Nieuwe Westerstraat
bij de Laken Ramen
op het Mand(d)eland (Steevast 1996)
Midde(n)vaart
aan de Moolendijck
bij de Nieuwe Modderpomp
op het Nieuwe Weghjen
achter de Nieuwe Werven
Noordebedijcke
bij de Noorderpoort op de Voert*
bij de Noorderpoort bij de Wagens
bij de Oostindische Baan
Oude Melkmarkt
bij de Oude Modderpomp
over de Peerdestal (is waarschijnlijk de Bierstal of Bierdragersstal)
Rookelsteijger
Starsteijger op de Karnemelksluis (is Vergulde Sterresteiger?)
Wansteijger (Steevast 1990)
Weellegewalssteijger (Steevast 1990)
Weezenstraat
achter t Witte Hard (een brouwerij) (Steevast 1998)
Witte Hartstraat (Steevast 1990)

* Dat hier de Voert (of Enkhuizer Vaart), die oorspronkelijk in de Noorder Havendijk uitmondde wordt bedoeld is onwaarschijnlijk. De Oude en de (Nieuwe) Noorderpoort lagen noordelijker.

1662-1675

op 't Bierhoofd (is de Bierkade?)
Blaauwe Cruijssteijger/Kruijssteijger
Bollebackersst(e)ijger
bij de Gortersbrug (over de Gorter, gelegen tussen Elsenburg en Rikkert)
op 't Groene Blockhuijs
Jacob Witssteijger
Kleine Kerkstraat
op 't Lange Lijdt
in Van Loosens Taenhuijs
Middelgraft/Middelvaart

Modderhok (is Modderpomp?)
Moijtmansteijger (is Moeijkemanssteiger?)
bij de Nieuwe Modderpomp
Nieuwe Zuiderhaven
Noordebedijcke (en varianten)
Oude Bierhoofd
Oude He(e)rengracht
Oude Molenpad
Oude Wegje
Paktuinstraat (is waarschijnlijk een andere naam voor de Paktuinen)
Stersteijger (is Vergulde Sterresteiger?)
aan de Taanmolen (Steevast 1986)
in de Tuintjes
Verckenmarckt
op de Wandelweijdt
Wansteijger (Steevast 1990)
bij het Westindische Huis
't Zand bij het Witte Hart (is een brouwerij; Steevast 1998)
Zeedijk

1676-1687

In de Bollebackersteijger
bij de [Drie] Vergulde[n] Salme[n] (is waarschijnlijk de Drie Zalmen)
Heeregraft
Jonker Thomasstraet (vgl. H&V: Katrijn Jonker Tonissteiger)
Kleine Kerkstraat
Middelvaart
Modderhock
bij de Nieuwe Marktpijp
Oude Heeregraft
Oude Melkmarkt
Oude Weghjen
bij de Peerdestal (is waarschijnlijk de Bierstal of Bierdragersstal)
aan de Tochtebrug
bij de Veltjes
bij de Vergulden Salmen
over 't Vergulden Vlotschuijtjen

1688-1708

Aaf Reinderssteigertje
Buertjen*
Goereesteiger
in Haaijkeszhuijsjen (woonadres van de bruid Grietjen Haeijkes!)

Karnemelkmarkt
op het Kraake Sandt
op de Varkenmarckt
achter de Veltkroegh

* In H&V wordt denkkelijk abusievelijk 't Buurtje van Munekaij' vermeld. Dit woonadres komt niet voor in de huwelijksafkondigingen van Enkhuizen en zal betrekking hebben op een bij Wijdenes gelegen nederzetting die regelmatig wordt genoemd in de trouwboeken van Schellinckhout. Of mogelijk wordt de bij Andijk gelegen nederzetting Munnickaij bedoeld.

1709-1730

het Buurtje(n)
het Driett (Vissersdijk)
Haacks Thaenhuis
bij de Noorder Molenbrug
achter Onrust
bij 't Schroors gildhuis
achter de Veldjes
Veldkroeg
het Wegje op de Mastenwerf

Periode 1731-1756

bij de Buursebrug /bij de Bursse Brug
het Buurtje bij de Kleine Kerk
achter de Harshoorn
Hartmans Stegjen (Steevast 1996)
in de brouwerij van De Hoek (Steevast 1988)
in 't Hofjen
op 't Kraakensant
in de Roseveld Steiger
aan 't Sch(r)ooors Gild(e)huis, bij 't Oude Schroors Gildhuijs
Schuijtjes Steijger
op ter Sluijs (Steevast 2005, blz. 93)
bezijden de Steenwijck Sluijs (is de Steenwijkspijp?*)
in/achter de Veldkro(e)g(t)(h)
bij/achter de Veltjes
Westerhaven (H&V geeft Westerhavenhoofd)
Witte Trompetsteiger (H&V geeft Trompetsteiger)
*Zover bekend was dit geen sluis maar een stenen brug.

Periode 1757-1778

Doofpotsteeg(je) (is mogelijk de Doofkessteiger)
Harmetopsteijger, Herme int Latsteijger (is Harmen-in 't-Hofsteiger? Deze drie namen komen in dezelfde periode voor)

Jan Haakssteiger
over de Jouwse Brug (spelling onzeker; vermelding 1765)
bij het Overslagt
Pennesteeg (is Penstraat)
op het Sluijk (is denkelijk het Slijk)
achter de Veltjes

Periode 1779-1795

Geen

Bijlage 5

Bruidegoms en bruiden naar herkomst* buiten Enkhuizen per periode

* In deze tabellen per periode is bij de bepaling van het land van herkomst als regel uitgegaan van de huidige landsgrenzen. Danzig, Koningsbergen en Pommeren zijn echter gerekend tot Duitsland. De volgende gebieden van herkomst worden als volgt gedefinieerd: Noordelijk Noord-Holland: inclusief Wieringen, uitgezonderd Texel, in het zuiden begrensd door de Westfriese Omringdijk, alsmede Alkmaar, Egmond aan den Hoef en Egmond aan Zee); Noordwest-Overijssel de Kop van Overijssel, in het noorden en oosten begrensd door Friesland, Drente en het Zwarte Water, incl. Zwolle en Hasselt, en in het zuiden begrensd door Gelderland; Noordwest Duitsland: Schleswig-Holstein, Nordrhein-Westfalen, Hamburg, Bremen en Lübeck; Scandinavië: Denemarken, Noorwegen, Zweden en IJsland.

Betekenis van de rubriek 'Herkomst onduidelijk': Herkomst wel vermeld, maar niet te identificeren en/of in de juiste geografische categorie onder te brengen. In een klein aantal gevallen is zowel de plaats van herkomst als de woonplaats elders maar is alleen de herkomst in de tabel opgenomen.

Periode 1577-1599

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	218	220
Amsterdam	58	80
Noord-Holland overig	96	83
Friesland	123	74
Groningen	24	7
Noordwest-Overijssel	94	86
Waddeneilanden	20	19
Nederland overig	119	78
Nederland totaal	752	647
België	29	18

Oost-Friesland	33	7
Noordwest Duitsland overig	41	1
Duitsland overig	16	5
Engeland en Schotland	26	1
Scandinavië	19	1
Europa overig	5	1
Buitenland totaal	169	34
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	58	17
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	979	698
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	23	16
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	525	130
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	1504	828
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	35	19

Totaal aantal ondertrouwe paren: 4345

Periode 1600 t/m september 1606*

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	84	110
Amsterdam	14	22
Noord-Holland overig	21	17
Friesland	75	45
Groningen	33	9
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	46	24
Waddeneilanden	8	7
Nederland overig	66	42
Nederland totaal	347	276
België	19	13

Oost-Friesland	66	39
Noordwest Duitsland overig	66	27
Duitsland overig	19	4
Engeland, Schotland	24	4
Scandinavië	25	11
Europa overig	4	4
Buitenland totaal	223	102
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	27	11
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	597	389
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	11	15
Herkomst (deels) waarschijnlijk buiten Enkhuizen	608	404
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	35	23

Totaal aantal ondertrouwe paren: 1751

* Er zijn helaas enige verschillen met de tabel over de periode 1600-1617 uit mijn artikel in Steevast 2011, blz. 21 en. 24. Behalve enige, bijna onvermijdelijke vergissingen, is het verschil te verklaren uit een aantal dubieuze toeschrijvingen, uit een aantal inmiddels opgeloste problemen bij onduidelijke plaatsen van herkomst alsmede een enige verwarring tussen de categorieën herkomst onbekend en herkomst onduidelijk.

Periode oktober 1606-1617*

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	111	135
Amsterdam	32	36
Noord-Holland overig	17	17
Friesland	26	17
Groningen	4	0
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	16	11
Waddeneilanden	14	14

Nederland overig	33	19
Nederland totaal	253	249
België	3	1
Oost-Friesland	7	3
Noordwest Duitsland overig	6	2
Duitsland overig	3	0
Engeland, Schotland	2	1
Scandinavië	1	0
Europa overig	0	0
Buitenland totaal	22	7
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	7	3
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	282	259
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	18	11
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	300	270
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	12	11

Totaal aantal ondertrouwe paren: 2542

* Er zijn helaas enige verschillen met de tabel over de periode 1600-1617 uit mijn artikel in Steevast 2011, blz. 21 en. 24. Behalve enige, bijna onvermijdelijke vergissingen, is het verschil te verklaren uit een aantal dubieuze toeschrijvingen, uit een aantal inmiddels opgeloste problemen bij onduidelijke plaatsen van herkomst alsmede een enige verwarring tussen de categorieën herkomst onbekend en herkomst onduidelijk.

Periode 1618-1629

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	119	167
Amsterdam	44	57
Noord-Holland overig	31	19
Friesland	24	14
Groningen	3	2

Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	14	7
Waddeneilanden	21	17
Nederland overig	28	21
Nederland totaal	284	304
België	1	0
Oost-Friesland	3	6
Noordwest-Duitsland overig	6	2
Duitsland overig	2	0
Engeland, Schotland	5	1
Scandinavië	1	1
Europa overig	2	1
Buitenland totaal	20	11
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	6	2
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	310	317
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	8	6
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	318	323
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	10	11

Totaal aantal ondertrouwe paren: 3001

Periode 1630-1639

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	82	107
Amsterdam	24	29
Noord-Holland overig	43	24
Friesland	18	5
Groningen	16	4
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	17	7

Waddeneilanden	12	6
Nederland overig	38	21
Nederland totaal	250	203
België	5	0
Oost-Friesland	24	7
Noordwest Duitsland overig	41	9
Duitsland overig	7	2
Engeland, Schotland	7	1
Scandinavië	19	1
Europa overig	3	0
Buitenland totaal	106	20
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	38	12
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	394	235
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	50	13
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	444	248
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwd	16	10

Totaal aantal ondertrouwd paren: 2407

Periode 1640-1648

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	88	75
Amsterdam	21	13
Noord-Holland overig	19	11
Friesland	26	8
Groningen	24	5
Noordwest Overijssel (incl. Urk en Schokland)	26	14
Waddeneilanden	6	5
Nederland overig	35	23

Nederland totaal	245	154
België	9	3
Oost-Friesland	35	8
Noordwest-Duitsland overig	105	36
Duitsland overig	15	2
Engeland, Schotland en Ierland	19	3
Scandinavië	64	19
Europa overig	3	2
Buitenland totaal	250	73
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	28	15
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	523	242
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	0	1
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	523	243
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	26	12

Totaal aantal ondertrouwe paren: 2010

Periode 1649-1661

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	110	106
Amsterdam	28	24
Noord-Holland overig	20	21
Friesland	27	14
Groningen	34	8
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	30	16
Waddeneilanden	6	5
Nederland overig	45	37
Nederland totaal	300	231

België	7	4
Oost-Friesland	25	5
Noordwest Duitsland overig	87	30
Duitsland overig	4	1
Engeland, Schotland	7	3
Scandinavië	48	18
Europa overig	5	0
Buitenland totaal	183	61
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	33	10
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	516	302
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	19	5
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	535	307
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	18	10

Totaal aantal ondertrouwe paren: 2948

Periode 1662-1675

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	69	110
Amsterdam	29	29
Noord-Holland overig	24	21
Friesland	8	6
Groningen	2	0
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	24	7
Waddeneilanden	6	3
Nederland overig	21	15
Nederland totaal	183	191
België	1	1

Oost-Friesland	1	0
Noordwest-Duitsland overig	1	0
Duitsland overig	1	0
Engeland, Schotland	0	0
Scandinavië	0	0
Europa overig	0	0
Buitenland totaal	4	1
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	4	3
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	191	195
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	8	4
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	199	199
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	7	7

Totaal aantal ondertrouwe paren: 2727

Periode 1676-1687

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	64	63
Amsterdam	37	12
Noord-Holland overig	17	7
Friesland	8	5
Groningen	1	0
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	12	1
Waddeneilanden	10	0
Nederland overig	12	5
Nederland totaal	161	93
België	0	0
Oost-Friesland	0	0

Noordwest-Duitsland overig	1	0
Duitsland overig	0	0
Engeland, Schotland	0	0
Scandinavië	1	0
Europa overig	0	0
Buitenland totaal	2	0
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	0	0
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	165	96
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	0	0
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	165	96
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	8	5

Totaal aantal ondertrouwe paren: 1956

Periode 1688-1708

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	93	97
Amsterdam	46	28
Noord-Holland overig	24	12
Friesland	28	9
Groningen	6	0
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	24	14
Waddeneilanden	6	3
Nederland overig	46	19
Nederland totaal	273	182
België	5	0
Oost-Friesland	8	2
Noordwest-Duitsland overig	21	1

Duitsland overig	14	3
Engeland, Schotland	7	0
Scandinavië	22	1
Europa overig	7	1
Buitenland totaal*	84	8
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	6	0
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	363	190
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	0	1
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	363	191
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	13	7

* Inclusief 1 bruid van buiten Europa: Sadrapatnam
Totaal aantal ondertrouwe paren: 2854

Periode 1709-1730

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	75	77
Amsterdam	51	28
Noord-Holland overig	32	15
Friesland	36	7
Groningen	7	3
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	43	20
Waddeneilanden	4	1
Nederland overig	56	20
Nederland totaal	304	171
België	5	0
Oost-Friesland	9	0
Noordwest Duitsland overig	19	3
Duitsland overig	26	2

Engeland, Schotland	2	1
Scandinavië	17	3
Europa overig	7	1
Buitenland totaal*	89	10
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	4	0
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	397	181
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	5	2
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	402	183
Idem in % van het totaal aantal ondertrouwen	18	8

* Inclusief 4 bruidegoms buiten Europa: Tonquin 2, Banda 1, Indië 1
Totaal aantal ondertrouwe paren: 2225

Periode 1731-1756

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	61	49
Amsterdam	23	25
Noord-Holland overig	10	10
Friesland	9	7
Groningen	2	5
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	37	22
Waddeneilanden	5	1
Nederland overig	17	16
Nederland totaal	164	135
België	0	1
Oost-Friesland	1	1
Noordwest-Duitsland overig	0	0
Duitsland overig	0	0
Engeland, Schotland	0	0

Scandinavië	0	0
Europa overig	0	0
Buitenland totaal	1	2
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	1	1
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	166	138
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	2	0
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	168	138
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	7	6

Totaal aantal ondertrouwe paren: 2295

Periode 1757-1778

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	63	72
Amsterdam	22	13
Noord-Holland overig	20	5
Friesland	11	5
Groningen	2	4
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	24	26
Waddeneilanden	0	2
Nederland overig	14	13
Nederland totaal	156	140
België	0	0
Oost-Friesland	2	1
Noordwest-Duitsland overig	0	1
Duitsland overig	0	0
Engeland, Schotland	0	0
Scandinavië	0	0

Europa overig	0	0
Buitenland totaal	2	2
Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	4	3
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	162	145
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	4	4
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	166	149
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	10	9

Totaal aantal ondertrouwe paren: 1604
 Periode 1779-1795

Herkomst buiten Enkhuizen	Bruidegoms	Bruiden
Noordelijk Noord-Holland	66	45
Amsterdam	9	11
Noord-Holland overig	12	13
Friesland	10	6
Groningen	5	8
Noordwest-Overijssel (incl. Urk en Schokland)	12	5
Waddeneilanden	4	1
Nederland overig	21	13
Nederland totaal	139	102
België	0	0
Oost-Friesland	0	0
Noordwest-Duitsland overig	0	0
Duitsland overig	1	0
Engeland, Schotland	0	0
Scandinavië	1	0
Europa overig	1	0
Buitenland totaal	3	0

Herkomst buiten Enkhuizen onduidelijk	1	1
Herkomst buiten Enkhuizen totaal	143	103
Woonplaats/plaats van herkomst niet vermeld	1	0
Herkomst (deels waarschijnlijk) buiten Enkhuizen	144	103
Idem In % van het totaal aantal ondertrouwen	12	8

Totaal aantal ondertrouwe paren: 1236

Bijlage 6

Herkomst uit het Westelijk kustgebied van Schleswig Holstein en Westelijk Jutland per periode

Periode 1577-1599

Bruidegoms:

Dithmarschen 1, Eiderstedt 1, Husum 3.

Bruiden: Geen

Periode 1600-september 1606

Bruidegoms:

Büsum 1, Dithmarschen 3, Eiderstedt/Eider 10, Holstein/Land te Holst 4, Husum 9, Lunden 1, Sylt 1, Tønder 2, Tönning 2.

Bruiden:

Dithmarschen 1, Eiderstedt/Eider 14, Husum 1, Nordstrand 1, Tønder 2, Tönning 4.

Periode oktober 1606-1617

Bruidegoms:

Geen.

Bruiden:

Eider 1

Periode 1618-1629

Bruidegoms:

Ribe 1.

Bruiden:

Ribe 1.

Periode 1630-1639

Bruidegoms:

Föhr 2, Højer 6, Holstein 2, Husum 5, Tatijn (is Tating) 1, Tønning 2.

Bruiden:

Föhr 1, Højer 1, Husum 2, Tatijn (is Tating) 1.

Periode 1640-1648

Bruidegoms:

Bredstedt 1, Dithmarschen 5, Eider 3, Föhr 6, Friedrichstadt 3, Højer 15, Holstein 3,
Husum 13, Meldorf 1, Norstrand 3, Pellworm 1, Ribe 11, Sylt 3, Tønder 8, Tønning 1.

Bruiden:

Föhr (1), Friedrichstadt 2, Højer 6, Husum (12), Nordstrand (2), Ribe 2, Tønder 4, Tønning 1.

Periode 1649-1661

*Na 1654 geen vermeldingen

Bruidegoms:

Bredstedt 1, Dithmarschen 1, Eider 1, Föhr 2, Højer 13, Holstein 5, Husum 12,
Nordstrand 3, Pellworm 1, Ribe 6, Tønder 11, Tønning 2, Westermars bij Husum 1.

Bruiden:

Amrum 1, Bredstedt 3, Dithmarschen 1, Eiderstedt 1, Föhr 1, Graa-Dyb 1, Højer 8,
Holstein 1, Husum 7, Nordstrand 2, Ribe 1, Westermarsch 1.

Periode 1662-1675

Geen vermeldingen

Periode 1676-1687

Bruidegom

Graa-Dyb 1

Periode 1688-1708

Bruidegoms:

Friedrichstadt 1, Graa-Dyb 1, Højer 2, Holstein 1, Ribe 1, Sylt (1?), Tønder 2,
Tønning 1

Periode 1709-1730

Bruidegoms

Graa-Dyb 1, Højer 1, Husum 1, Leck 1,

Periode 1731-1756

Bruidegom:

Højer 1

Periode 1757-1778

Bruid:

Föhr 1

Bijlage 7

Niet of niet met zekerheid* te traceren namen van plaatsen van herkomst*

* Indien tevens de naam van het land of de streek is genoemd wordt dat in dit overzicht tussen haakjes vermeld. Suggesties worden aangegeven tussen haakjes met een vraagteken.

Alder Hofburgh (Schotland) (1601), Amenres (1638), Bardoojs Munuer (Frankrijk) (1703), Bast (Schotland) (1649), Belkom (Berlicum?) (1588), Blecker (Denemarken) (1645), aan de Blesse (1774), Blijbij (1580), Bochengum (Engeland) (1644), Brunnes (is Bruinisse?) (1638), Cafteron (in Frankrijk?) (1656), Cassels (Kassel?) (1646), Cievitsmoer (bij Zundert?) (1649), Clefse (1752), Cromberck (in Slovenië?) (1600), Daerort (1635), Derelbrugh (1581), Dernij (1587), Doosmond (1654), die Eist (1651), Essijn (1598), Eijbit (1587), Evere (is Jever?) (1600), Fendro (1637), Feijtishoef (1577), Freduen (1638), Fijaenner (Vianen?) (1637), Gassen (1587), Geerderop (1651), Gelderiengen (Geldringen?) (1637), Goemest (1600), Harsen (1588), Hennewech (1646), Heijls (1584), Immaghen (1594), Iroom (is Irùn, Spanje?) (1631), Jarpen (1582), Jota (1588), Kleij (Engeland) (1600), de Kugader (1659), Land van Lomeren (1579), Lasbisae (1614), Leinghen (1638), Lilelift (Noorwegen) (1653), Lubbickswoudt (is Nibbixwoud?) (1587), Machgelse (Mechelen?), (1589), Melven (1645), het Nievelt (1640), Meskiel (1644), Minnen (Duitsland) (1600), Moelen (bij Lübeck) (1584), Moert (1582), Olmantse (1636), Oorontisland (1636), Oude Noerde(n) (Oudenaerde?) (1588), Ouderlant (bij Dordrecht?) (1637), Pelser (Emderland) (1635), Poonkeren (Pommeren?) (1647), die Reijde (Reiderland?) (1584), der Ridsert (is woonadres Rikkerts in Enkhuizen?) (1602), Sallinckcroegh (1635), Sandwits of Sandwijth (1611), Scevelin (1593), Sesser (Engeland) (1640), Sint Annebrugh (Sint-Annaparochie?) (1579), Sleeps (Vlaanderen) (1649), Slotelborch (1586), Stranvoort (Engeland) (1645), Tann (Duitsland) (1601), Uttum (Emderland) (1651), Uttert/Uijtter (is Utrecht?) 1583-1598), Veessen (Vaassen?) (1767), Voor (in het Sticht Osnabrück? is Föhr in Holstein?) (1651), Wael (Jutland) (1647), Wede (1676), Weelijn (1596), Welle (1772), Werden (1577), Werdum (is Wirdum?) (1650), Westsester (Engeland) (1651), Westhielen (denkelijk West-Jutland) (1600), Winttliet (Schotland) (1643), Wonsencemp (1646), Wijke (1767), Wijtwijck (1579).

Bijlage 8a

Aantallen militairen naar rang per periode. Namen en rangen van commandanten naar jaar van eerste vermelding.*

* De namen van de commandanten komen in vele, soms bijna onherkenbare varianten voor.

Periode 1577-1599

Soldaat (621), adelborst (1), hopman (1), korporaal (4), luitenant (3), schrijver (1), sergeant (4), tromslager (4), vaandrig (2), veldscheerder (3).
Totaal aantal militairen: 644

Commandanten (jaar van de eerste vermelding tussen ronde haken):

Hopman (Joncker) (Adolf) va[n] der Aa (1588)

Hopman/kapitein (Jan) Appel (1595)

Hopman Pieter (van) Beresteijn (1582)

Hopman Hans Bom/Bomga/Bom(m)a/Bonge/Bonne/Bonnia/Bumge/Bungs/Boes? (1577)

(hij is waarschijnlijk Hans Bouwinga; zie Petra Groen (red.), *De tachtigjarige oorlog, Van opstand naar geregelde oorlog 1568-1648*, Amsterdam 2013, blz. 120)

Hopman Gijs Bottega (uit Sloten) (1580)

Hopman Hendrick Breme[?]s/Brenen/Brenin (1585)

Hopman Chamlon (1578)

Hopman Dach (1584)

Hopman/kolonel (Pieter va[n]) Dorp (1588)

Hopman Joncker Aert va[n] Duivenvooren/Duvenvoren/Duijenvoren (1587)

(zie over Arent van Duvenvoorde: E. Swart *Krijgsvolk. Professionalisering en het ontstaan van het Staatse leger, 1568-1590* Amsterdam 2006 blz. 34); zie Petra Groen, op. cit., blz. 178).

Hopman Duts (1589)

Hopman Lenaert Frericks (tot Hoorn) (1577)

Hopman (Jan) Garbensz/Garbants/Gherb (1582)

Hopman Claes Gerrits (van Haarlem)/Goris(z) 1583

Hopman Joncker Dirck van Haesstrich (1586)

Hopman (Maerten) Heer(k)e/ Herckesz (1580)

Hopman Mathis Helt (1593)

(zie Petra Groen, op. cit. blz. 357)

Hopman Hoegema(n) (1577)

Hopman Jakes/Jakis/Jacob/Jakop Cris[s]tal/Crijs[s]tal/Kristal (1577)

(Jacob Kristal, Sonoy's 'overste luitenant'. Vermeld als Jacques Cristal (zie Petra Groen, op. cit., blz. 120).

Hopman Hans Lomwijga/Lumswijga/Luwinga/Luwijga (1578)

Hopman Jakis/Takes Moers/Muer(s)/Muijrich (1586)

Hopman Niesbet/Nijesbet (1583)

Hopman/Kapitein Noert (1581)

Hopman Joncker Adam van Nijvelt (1581)

Hopman/kapitein (Wijlle(m), (heer) va[n] Nijfelt), Nijvelt (1591)

Hopman Maerthen Pa(e)ternoster (1581)

Hopman Jan Hendricksz Peekel (1594)

Hopman Poelgeest (1580)

Hopman Jan Robertsz/Robbertsz (1577)

(Petra Groen, op. cit. blz. 172)

Hopman Joriaen Ro(o)(e)dt (1583)
Hopman Drost va[n] Salandt/Salij(n) (1593)
Hopman Sans(s)on (1581)
Hopman Ro(e)lan(d)t/Roelo(e)f/Fo(e)s(s)ter/Woester (Ruijtghersz) Rumscot/Sco(e)t (1581)
Hopman Steenhuisen (1593)
Hopman Stuiver (1584)
Hopman Steven van Suile(n)/Sullen/Suijlen (1582)
Hopman Sijppiraaen (tot Hoorn) (1582)
Hopman Jan T(h)onis(z)/Toeniss/Tuenisz (1584)
Overste Vadel/Waesdel/Wandel/Wendel (te Hoorn) (1584)
Hopman [Cornelis] Wabben (1592)
(denkelijk zijn zoon Jacob Cornelisz Wabben, vaandrig ondertrouwe in Enkhuizen op 20-12-1613)
Hopman Jan (de) Wit/Wijt) (1591)
Hopman Maertgen van Wollofwinckel) (1583)
Hopman (Fakel?) (van) Wijng(a)er/Wijngerde(n)/Wijngert(t)/Werson (1578)
(hij is mogelijk Willem van Wijngaerden (Petra Groen, op. cit., blz. 120)
Hopman (NN) va[n] vjerste vendel (1585)

Periode 1600-1617

Soldaat (138), korporaal (2), luitenant (1), schrijver (1), sergeant (3), tamboer (3), vaandrig (1), rang onbekend (1)
Totaal aantal militairen: 150

Commandanten:

Hopman (Hans) van Da(e)len (1611)
Hopman Daniel (1612)
(rang?) Jacob Helmes Duijn (1610)
Kapitein Jan Gerritsz (1602)
Hopman Gijsenburch /IJsensburche (1606)
Hopman/Kapitein Sijmon Jacobsz (1600)
Hopman Ketel (garnizoen tot IJzendijke) (1612)
Hopman Lijflander (1609)
(rang?) Hans Meijer (1612)
(rang?) Ernst van Nassu (*compangie van de ruijterije van Graef Ernst van Nassu*) (1609)
(Ernst Casimir van Nassau-Dietz, zie Petra Groen, op cit., passim).
Hopman Oomkes (1607)
Hopman/kapitein Rijswijck/ Rieswijck/Reisick (1607)
Hopman (Jacob) Sonck(s) (1610)
Hopman Jan) Teijlingen (1607)
Hopman Westerberck (1616)

Periode 1618-1629

Soldaat: (2) , ruiter (1)

Totaal aantal militairen: 3

Commandanten:

Kapitein Bloembergen (1620)

Kapitein Markijs de Flore (1628)

Periode 1630-1639

Soldaat (57), schutsgesel (1), sergeant (1), voerman van de (land)meter ?) (1).

Totaal aantal militairen: 60

Commandanten:

Kapitein (Heindrick) Adfecaet/Avocaet/Adevokatt (1638)

Kapitein Gijsock/Soijck (1635)

Kapitein Kien/Keen/Kin/Kijen (van Ledt)/Heijn? (1636)

Kapitein (Nicolaes) Kral (1636)

Kapitein Steenwijck (en vele varianten) (van die Kloender, is Klundert?) (1636)

Periode 1640-1648

Soldaat (6), luitenant (1)

Totaal aantal militairen: 7

Commandanten:

Kapitein Smit (1640).

Periode 1649-1661

Soldaat (102), , chirurgijn (1), korporaal (1), luitenant (1), sergeant (1), vaandrig (2),

Totaal aantal militairen: 108

Commandanten:

Luitenant Bark (1659)

Kapitein Bruijn(ingh) (1653)

Kolonel Cassiopijn (1653)

Kapitein Hendrick Dooijs (1654)

Kapitein Haften (1654)

kapitein Keerweer (1654)

Kapitein Otto) (van) Nierop/ Nij(e)rop (1655)

Kapitein Pensz/Pins(h)en/Pijnsz/Pau(?) (1653)

Kapitein kolonel Reijnes/ Rien (1654)

Kapitein Valckenburgh (1654)

Kapitein (Dirk) Vonck (1654)

Kapitein Walraven (van Haessen) (1655)

Periode 1662-1675

Soldaat (48), sergeant (2), vaandrig (1), luitenant (2)

Totaal aantal militairen: 53

Commandanten:

niet vermeld.

Periode 1731-1756

Soldaat (1), Ruiters (6), Luitenant (2), kapitein (1), onbekend (1)

Totaal aantal militairen: 11

Commandanten:

Kapitein Arms (1747)

(rang?) Kempenaar (1751)

Kolonel Ringers/Tiegers/Thierry/Zeegers (dezelfde persoon?) (1747-1755),

Generaal Majoor van Voorst (1748).

Periode 1757-1778

Soldaat (1), dragonder (6), korporaal (1), wachtmeester (2), ruiter (3)

Totaal aantal militairen: 13

Commandanten:

Kolonel van Bonk (1773)

Luitenant Generaal Cop/Hop? (1757)

Luitenant Kolonel Kretchmar (1766)

de heer Willem Meijn(d)ers (1763)

Luitenant Kolonel Paravicini (1768)

Periode 1779-1795

Ruiter (1), wachtmeester (1)

Totaal aantal militairen: 2

Commandanten: Niet vermeld

Bijlage 8b

Plaats van legering van commandanten en/of legeronderdelen periode 1577-1795

Hopman Lenaert Frericks tot Hoorn (1577)

Hopman Gijs Bottega uit Sloten (1580)

Hopman Maerthin die in Medemblik was gelegen (1582)

Hopman Sijppirriaen tot Hoorn (1582)

Hopman Scot 'die lest in Koemuijs' (?) (1583)
Hopman Claes Gorisz van Haarlem (1583)
Overste Vadel te Hoorn (1584)
Hopman Duts die in Hoorn ligt (1589)
Hopman Daniel, garnizoen Leeuwarden (1612)
Hopman Ketel, garnizoen IJzendijke (1612)
Hopman (Jan) Teijlingen, compagnie in garnizoen in Bergen op Zoom (1607)
Kapitein Steenwijck, *tegenwoord[ig]ch leggende tot Encuijsen*. (1636) (in 1641 gelegerd in Breda) (zie Petra Groen, op. cit., blz. 172)
Regiment van Thierry, in garnizoen in Enkhuizen (1747)
Lijfregiment te Paard van Zijne Doorluchtige Hoogheid Prins van Oranje, Regiment Cavalerie Oranje Friesland, garnizoen Enkhuizen (1751, 1766)
Regiment van luitenant generaal Cop/Hop te Nijmegen (1757)
Regiment Garde Dragonders/Guards Dragonder (1758/1760/1761) (denkelijk in Enkhuizen) (mogelijk onder commando van de heer Willem Meijn(d)ers) of kolonel van Bonk) (1758, 1760, 1761)
[naam legeronderdeel niet vermeld] garnizoen Enkhuizen (1778, 1779, 1784)

Bijlage 8c

Lijst van militairen met een achternaam (met het aantal kinderen)

Aalst, Jan (1669) (4 kinderen)
Aalst, Reijnier (1669)
Abel, Jan (1588)
Adels, Harmen (1654)
Aelbrecht, Jerenimus (1654) (5 kinderen)
Agaas, Jakob (1656)
Agaath, Johan (1654) (1 kind)
Alderdom, Claes Jansz (1654) (4 kinderen)
Ansele, Alexsander (1595)
Asman, Jeremias (1655)
Asmus, Pieter (1586)
die Backergaede, Cornelis (1588) (1 kind)
Beeck, Jeronimus (1588)
van Beeck, Pieter Jan (1637)
van Bekker, Hendrick (1586)
van den Bergh, Aarnout (1673)
Berk, Koenraet (1587)
Bet(?)gin, Hans (1586)
Blackhaen, Wijllem (1594)
Blanckhert, Philips (1608)
Bleck, Joest (1588)
BleECK, Jan (1638)
Bleijer, Johan Fredrik (1784)
Bock, Jan (1668)
van Boecken, Tjelleman (1655) (1 kind)
Boeckhout, Joost (1581)
Boenen, Bruin (1583)
de Boer, Claes (1751)

de Boer, Roelof (1752)
Boldelot, Claes (1593)
Bolt, Joriaen (1596)
Bongerts, Arrewijn (1607)
Boodin, Jacop (1588)
Boon, Lawijs (1587)
Borgerman, Jan (1636)
Bos, Pieter (1587)
Bossu, Thomis (1588)
Bouwer, Verdinadus (1613) (1 kind)
Brandau, Philip (1764) (3 kinderen)
Brant, Jeremias (1583)
Bras, Marthen (1586)
Breijs, Jochem (1654)
van Brielen, Tuenis Christoffelsz (1612) (2 kinderen)
in den Broeck, Jan (1636)
Brouwer, Gerrit (1667) (1 kind)
Bruijl, Pieter (1607) (3 kinderen)
Bruijsel, Pouwels (1655)
Bussel Scut, Frerick (1592)
Buttercooper, Pieter Cornelisz (1640) (6 kinderen)
Buttercooper, IJsbrandt (1667) (1 kind)
Buijdon, Jan (1608)
van Buijren, Barent (1596)
Bijerecht, Marckes (1637) (3 kinderen)
Caingart, Andries (1614)
Casper, Tomas (1657)
Cerraet, Joriaen (1597)
Chimon, Philips (1614)
Christ, Michael (1758)
Clement, Gillis (1654)
Coninck, Egbert (1578)
Coninck, Elias (1607)
Coster, Herman (1607)
Crabbe, Willem (1609)
Craecks, Mattijs (1608)
Croese, Willem (1661) (3 kinderen)
van Dapel, Adriaan (1668) (1 kind)
Delft, Jeuriaen (1639)
Devole, Sijmon Willem (1635)
Dickman, Claes (1636)
Diedrik, Andries (1752)
Diemeijer, Jakis (1593)
Din, Jacop (1585)
Doede, Jan (1658)
Doegles, Albert (1601)
Doer, Hamme (1596)
van Doer, Hendrick (1596)
Dogles, Albert (1608)
van Doren, Gabriel (1584)

Driesdil, Robbert (1588) (1 kind)
Duiepont, Louijs (1590)
van Dijdijoven, This (1586)
Eliam, Adam (1654)
Elko[]k, Markus (1588)
van Elshout, Govert (1668)
van den Engel, Theunis (1747)
Engelbarch, Joriaen (1585) (1 kind)
Engels, Pieter (1668)
Ensch, Engelbert Harmesz (1637) (7 kinderen)
Eijckenbach, Hans (1639)
Faber, Pieter (1607)
Faber, Willem (1778)
Fest, Lenert (1674)
Fonck, Hans (1594)
Franken, Klaes (1668) (2 kinderen)
Fransoes, Jan (1580) (4 kinderen)
Fransoeij, Claes Jansz (1585)
van Freen, Jan Jansz (1590)
Furingh, Christiaen ((1668)
Fijt, Pieter (1639)
Galandt, Jacob (1654)
van Gasselaar, Joris (1586)
Geerling, Thomas (1601)
Geernrick, Rijcket Danielsz (1640)
Gheser, Vijctor (1591) (1 kind)
van Ghulkam, Hans (1591)
Glas, Jan (1585)
Gleijsteijn, Jan (1655)
Goethert, Christiaen (1674)
die Grebber van Persijn, Arijaen (1584) (1 kind)
Grien, Robbert (1585)
Groetenhuis, Frans Otsijn (1598) (1 kind)
Groot, Jan Miewesz (1673)
Haeijken, Ernst (1612)
Hagemeier, Albert (1751)
Harmelinck, Chrijsstoffel (1597)
van der Haven, Andries (1581)
Heere, Hendrick (1586)
Helleman, Coert (1755)
Hemton, Anthonis (1588)
Heijn, Erasmus (1616)
Hoeman, Balser (1637)
Holle(), Kristiaen (1588) (2 kinderen)
van Holshuijsen, Wessel (1653) (1 kind)
van Holten, Jan (1624)
Holtman, Stoffel (1655) (1 kind)
Hork, Hans (1587)
van Houten, Rauest (1582) (3 kinderen)
van der Huef, Claes (1587)

Hullick, Pieter (1597)
Huijt, Jan (1641)
de Jagere, Gillis (1587)
Jerewout, Jan ((1668)
Jonblodt, Hans (1587) (1 kind)
Jonckbloedt, Hans (1584)
Jonckbloet, Gerrit (1594)
Jonckheer, Guiliaem (1612) (1 kind)
Jongbloet, Wensel (1594)
Jonghbloet, Jan (1655)
Karmel, Daniel (1597)
Karoen, Wjlllem (1588)
Kastrov, Esegias (1585)
Keespij, Benedictus (1656)
van Kempen, Hans (1586)
Keulmans, Jan (1658)
Kienhoff, Pieter (1642) (4 kinderen)
Kier, Jakis (1589)
Klaerist, Joest (1589)
Kock, Antoni (1656)
ter Koelen, Joannes Lambert (1653)
Koelsel, Tonis (1589)
Koen, Mijchgel (1596)
Krom, Arent (1596)
Kroon, Hans (1654)
Kuijf, Frans (1655) (5 kinderen)
Kijbbes, Sander (1588)
Kijvijt, Jan (1609)
Lanckhuevel, Jan (1654) (1 kind)
van der Laen, Pieter Jansz (1672)
Lahaj, Jan (1655)
Lang, Harme (1636)
van Lansij, Seegismondus (1654)
de Lareij, Pieter (1654)
Laroes, Jacob (1582) (1 kind)
van de Leck, Jan Arentsz (1654)
van der Leest, Jan (1581)
Leuseur, Antonij (1669) (2 kinderen)
van Leij, Arent (1612)
Leijterstee, Claes (1595)
van Limborch, Fransoij (1581)
van de Linden, Gerrit (1656)
Loijkens, Hans (1607)
van Lijdt, Hans (1593)
van Lijembroch, Kasper (1595) (2 kinderen)
van Lijns, Jan (1595)
van der Lijpstadt, Baren (1597)
van der M[]jaebergh, Lambert Egbertsz (1591)
Maesbrugh, [] (1582)
Mariavast, Matheus (1577)

Marklof, Georgius Angelicus Jacobus (1751)
Masijn, Ariaen (1582)
van der Meer, Pieter (1587)
die Meere, Jan (1588)
Merinck, Evert (1608) (1 kind)
Meijer, Powels (1600)
Meijer, Tuenis (1607)
Meijnen, Jan (1607)
Miljon, Christiaen (1768)
van Minnen, Jan Brant (1613) (1 kind)
Moeller, Krisstoeffel (1593)
Moeller, Jan (1593)
Moll, Jueriaen (1640)
Moller, Claes (1639)
Mondong, Glaudi (1582)
Morten, Jan (1585) (1 kind)
Muller, Tomes (1654)
Muller, Hans Jeuriaen (1668)
Muller, Meinerdt (1761)
Munterlijnck, Mauverts (1593)
van Muster, Jan (1598)
Mутten, Adam (1598)
Nagel, Nicolaes (1608)
Nawijl, Mouverens (1588)
van Neves, Jan (1668)
Nickuier, Claes (1583)
Nicol, Pijter(1667)
van Niemen, Harman (1608)
Niesbet, Jakis (1583)
Oelbert, Louverens (1584)
Onraet, Baltus (1612)
Oorbant, Jan (1668) (1 kind)
Oreijts, Stefanis (1593)
van Oudelingen (Jan Jansz) (1608)
van Oudelingen (Lambert Jansz) (1608)
Paffen, Hans Jorgen (1673)
Palsgraaf, Johannis (1766) (8 kinderen)
Peck, Jan (1628)
Penninck, Rijtsert (1584)
Pens, Janes (1585)
Phleging, Frans (1763) (1 kind)
ten Pierik, Pieter (1748)
va[n] Poepert, Hans (1595)
Poertoordt, Jan (1586) (1 kind)
die Poestil, Ghiliaenn (1582)
Polack, Pieter (1614)
Ponsion, Markus (1588) (1 kind)
Portier, Jan (1668)
Pijnder, Andries (1590)
Reesbargh, Hendrik (1655)

Remond, Jan (1673) (3 kinderen)
Renaert, Koenraet (1588)
Rensinhoff, Jan (1654) (6 kinderen)
Reuvecamp, Hans (1607)
van Reijn, Tijs Evertsz (1638)
Rits, Jurijaen (1608)
Robbert, Jan (1657)
Roedt, Sander Jansz (1594)
Roes, Joriaen (1594)
de Roeij, Pieter (1585) (1 kind)
Rondel, Jan Dircksz (1591) (6 kinderen)
la Rooijs, Siverijn (1673)
Rub, Wijllem (1585)
Rueselingh, Teunis (1655) (1 kind)
de Rijck, Cornelis (1655) (1 kind)
de Rijke, Jan (1657) (1 kind)
Salesijn, Andries (1594)
Sampson, Claes (1670) (1 kind)
Sandij, Joris (1586)
Sappin, Fransoeijs (1588)
Sas, Daniel (1588)
Schaa, Jacob (1670)
Schellin, Jan (1587)
Schilperoort, Antonij Jansz (1654)
Schonebolt, Jeuriaen (1669)
Schrijcke, Cornelis Woutersz (1579)
Schuerhof, Gosen (1610)
van Schijne, Hans (1607)
Scobaert, Hans (1636)
die Scomacker, Jakes (1582)
Sel, Jeremias (1654)
Severinus, Benedicktus (1639)
Sleuijermakers, Asmus (1607) (3 kinderen)
Slijk, Elias (1757)
Smal, William (1673)
Smeer, Chrijstoffel (1758) (4 kinderen)
Smidt, Hendrick (1609)
Smit, Quintijn (1582)
Smit, Carel (1760)
Smocker, Mijchgel (1597) (3 kinderen)
Snel, Ariaen (1593)
Sommer, An (1598)
van Soutlant, Joannes (1654)
Spaan, Dirk (1747)
Spieger, Adolf (1654) (1 kind)
Splenter, Ever (1636)
Stager, Hans (1667)
Starck, Koep (1583)
Starck, Hans (1584)
Steenbergh, Willem (1673) (1 kind)

Stock, Pieter (1655)
Storm, Andries (1659)
Strael, Bart Simons (1585)
Strekelin, Gheleam (1585)
Stroo, Jochem (1655)
Stroomeijer, Jochem (1612)
Stuijcker, Meijnert (1608)
Suijbeck, Joost (1654)
Swaen, Gerrit (1655)
van Swol, Hendrick (1581)
Sijmeij, Maerten (1585)
Sijrach, Marthen (1591)
Taut, Ariaen (1602)
Tebbens, Albertus (1751)
van Teijlingen, Isbrand (1657) (1 kind)
van Teijn, Joost Oelsz (1666) (1 kind)
Tellingen-Bosch, Harmen (1655) (2 kinderen)
Tinck, Gerrit (1639)
Trunck, Frans Jansz (1580)
Trijel, Pieter Jansz (1591)
van Tuijl, Otto (1656)
Tijttus, Hans (1596)
Uckama, Syrop (1612) (1 kind)
van Ulsijn, Hans (1596)
die Vael, Isack Pietersz (1636)
van Valkenburgh, Hans (1588)
Vallerie, (jonker) Francois (1655) (6 kinderen)
van de Velde, Daniel (1654) (3 kinderen)
Velten, Jan (1654) (1 kind)
Vermolen, Davit (1584)
de Vlieger, Andries (1668) (1 kind)
van Voert, Jan Gerritsz (1592)
Voort, Pieter (1607)
die Vorers, Hans (1584)
Vuijlwater, Jurijaen (1607)
Vijnck, Joriaen (1596)
Vijss, Jan (1636)
Vijsser, K[r]ijstoffel (1591)
Wabben, Jacob Cornelisz (1613)
die Wael, Louverens (1591)
Waes, Robert (1577)
Wager, Joris (1584)
van der Walle, Mahu (1588)
Wernu, Claes (1582)
Weijman, Andres (1636) (1 kind)
Weijts, Jan (1586) (2 kinderen)
Weijvaert, Hans (1608)
Wielbos, Ector (1585)
Wille, Jan Maartens (1754)
Willinks, Sijbranda (1784)

Winck, Marthen (1587)
Witcop, Reijner Jansz (1607)
Wolff, Maerten (1673)
Wijsom, Jan (1585)
Wijs, Hans (1588)
Wijtginstal, Helias (1585)
Wijtte, Koert (1585) (1 kind)

Bijlage 9

Namen van bekende mensen of families uit de huwelijksafkondigingen

Hoewel de keuze enigszins willekeurig is leek het toch belangwekkend om een lijst te maken van Enkhuizer achternamen die in de onderzoeksperiode op enigerlei wijze bekendheid hebben genoten.

a. Zeer bekende mensen

(In chronologische volgorde)

7-9-1618: Barnardus Paludanus

14-9-1618: Pieter Hermansz (bode, bezitter van het oudste VOC-aandeel (zie Steevast 2011, blz. 74; hierin wordt hij vermeld als Pieter Harmensz)

8-10-1621: Pieter Fransz Maelson

4-9-1620: Pieter Fredricks Tatinghof (zie proefschrift Wilma Gijsbers en haar artikel 'De familie Tatinghof ...' in Steevast2000, blz. 4 e.v.)

19-12-1625: Pieter Freecksz Tatinghof

19-12-1625: Frederick Fredericksen Tatinghof

8-8-1630: Pieter Fredericksz Tatinghof

6-1-1632: Jories Karooles (*meijster*) (is Joris Carolus, stuurman, afkomstig uit Brugge, Poolreiziger, ontdekker van het fictieve Enchuijser Eijlant (zie Steevast 1989)

8-7-1622: Cornelis Jacobsz Gael (zie Steevast 2010, p. 22)

11-2-1633: Jacob Gael (kunstschilder)

27-4-1658: Gabriel Metsu (kunstschilder)

b. Bekende familienamen*

* De lijst is zeker niet uitputtend; de (vele) varianten zijn niet vermeld. De lijst is bijgehouden tot 1757.

(in alfabetische volgorde)

Ackerman, Appelman, Bartolus, van Beresteijn, Blaeu, Blaeuhulck, Blanchert, Block, Bloem, Bloemendael, Bock, Bodde, Boeghsriet, Bolaert, Bongerts, Bontekoe, Boon, Bootshaeck, Bossu, Boterbargen, Botjager, Botman, Brandenburgh, Brant, Breman, ten Broecke, Broerom, Brongers, van Bronckhorst, Brouwer, Bruijnenburg, Buick, van den Burgh, Buttercooper, Camerlinck, Canonnick, Cant, Carseboom, van Capellen, Cluppel, Codde, Compas, Compostel, van Coninckxsvelt, Cortleven, Coster, Crits, Croonenburgh, Cruijff, Dannebergh, Deen, Descamps,

Dobber, Dol, Dommer, Doreslaer (geslacht van predikanten), van Duijvenvoorde, Ebbenhout, Engelen, Everaarts, Fael, Feroijs, Flaer, Gael, Gaem, Galandt, Gouvennaers, Gouwenrock, Granaet, Grebber, Grebber van Persijn, Grobops, Groenendal, van Groenesteijn, Groes, Guldenarm, Guijliaenus, Haeck, Haga, Hagheman, van Haerinckhouck, Halfhoorn, Hanekraeij, Hardebols, Harthoof, van Heemskerck, Hellinghman, Hiddingh, Hockeling, Hoevelingh, Hoff, van Hogenhuijsen, van Holshuijsen, Holtappels, van Hoof, Hoogerwerff, van Hooghstraeten, Hoogland, Hopesack, Hopman, Hoveling, de Jager, Jonckbloedt, de Jong van Persijn, Kaagman, Kaller, Kant, Karseboom, Kassalbercker, Keerweer, Keesman, Keetman, Kickert, Kouwenburgh, Kluppel, Kroes, Kruideling, Kurvemaker, Lakenmans, Laroes, Lastdrager, de Lavia, Lepeij, van Loosen, Lootsschraver, Lub, Lycochton, Maelson, Maersijn, Mangelis, Masquerier, Mente, Mes, van Meurs, Moeskokers, Montanis, Mossel, Munterlijnck, van Minnen, van Nahuijs, Neledoes, Nelepiet, Noblet (de Jonge), Noordlandt, Olijpot, Ossekoper, Ouckama, Oudewagens, Paeu, Palensteijn, Panneboeter, Pelser, Pelgrom, Pieman, Pistorius, Plateman van Thienen, Poen, Portoijs, Potjen, Potter, Proost, Puijts, Puppius, Quist, Roleeuw, Romond, Rondhout, Roobol, Rood, Roos, Rootcops, Rusckeplocker, Salm, Scerlijns, Schenck, Scherlaken, Schokker, Schram, Schrobop, Schulenburgh, Schuijt, Schuijtemaecker, Semeijn, Sierop, Sluijter, Snoijs-pauw, Soecgelt, Spanjaert, Splinters, Springer, Stachouwer, Stadlanders, van Stakenbroeck, Steenhuis, Stellingwerff, Stompedissel, Swaeroogh, Swart, van Sijpesteijn, Taenman, Tal, van Teijlingen, Toelanger, van Tongeren, Topsijn, Uckama, Urselingh, Vael, Valcken, Verhagen, Voster, Vuijlwater, Wael, Waes, van Waesbergen, Waghenaer, Walraeven, Westerman, Westius, de Wit, Witcop, Wolfort van Henneclaer, Wolfswinckel, IJslief, Zeelander

Bijlage 10

Overzicht van alle genealogische registers betreffende huwelijken en ondertrouw in Enkhuizen

Huwelijksafkondigingen:

Nw. Inv. Nr. Periode

42	1577-1590
43	1590-1599
44	1600-1618
45	1618-1629
46	1630-1639
47	1640-1648
48	1649-1661
49	1662-1675
50	1676-1687
51	1688-1708
52	1709-1730
53	1731-1756
54	1757-1778

55	1779-1792
56	1793-1799

Trouwinschrijvingen:

62	1581-1677
63	1678-1795
64	1793-1811
65	1796-1811

Ondertrouwinschrijvingen*

57	1750-1761
58	1762-1773
59	1774-1784
60	1785-1795
61	1795-1810
112	1806-1811

* De registers 57 t/m 61 zijn de op het stadhuis bijgehouden ondertrouwinschrijvingen. Register 112 is een register dat is bijgehouden i.v.m. het zegelrecht.

Lutherse trouwinschrijvingen

36	1632-1647
40	1656-1717
39	1721-1863

Waaals Gereformeerde trouwinschrijvingen

25	1691-1711
----	-----------

Katholieke trouwinschrijvingen

26	1677-1777
27	1778-1811

Oud-Katholieke trouwinschrijvingen

31	1668-1680 statie Sint Pancratius (Venedie)
31a	1675-1780 statie Sint Pancratius (Venedie)
30a	1683-1764 statie Gomarus (Breestraat)
32a	1688-1727 statie Johannes (Westeinde)

Impost op trouwen

98	1708-1718
99	1719-1724
100	1725-1744
101	1726-1740
102	1745-1785
108	1786-1805
110.	1788-1794 bijlagen betreffende de ontvangsten op impost
111.	1795-1801 bijlagen betreffende de ontvangsten op impost

